

Integrované pojetí folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy

Andrea Juřenová

Diplomová práce
2024

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Andrea Juřenová
Osobní číslo:	H19812
Studijní program:	M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor:	Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Forma studia:	Prezenční
Téma práce:	Integrované pojetí folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury o folkloru v hudebních činnostech na 1. stupni základní školy.

Vymezení terminologie a teoretických východisek zaměřených na integraci folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy.

Příprava metodologie výzkumu, stanovení výzkumného problému a cíle výzkumu.

Realizace kvantitativního výzkumu prostřednictvím dotazníku pro učitele na 1. stupni základních škol.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat včetně jejich interpretace.

Prezentace získaných výsledků, jejich shrnutí a doporučení pro praxi základních škol.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Maňáková, M. (2023). Výchova folklorem a pro folklor. Učitel v transmisi lidové kultury ve škole a folklorním souboru na příkladu regionu Hornácko. *Národopisný věstník XL*, 82(1), 5–28. <https://narodopisnyvestnik.cz/cz/archives/82-1>
- Schauerová, A., & Maňáková, M. (2015). *Regionální folklor do škol*. Národní ústav lidové kultury. https://www.nulk.cz/wp-content/uploads/2019/01/Tady_ jsme_doma_blok_fotky_final.pdf
- Susu, P. (2018). 2. On the Educational Potential of Folk Dance. *Review of Artistic Education*, 15(1), 127–150. <https://rae.arts.ro/Review-of-Artistic-Education-Number-15-Year-2018-15c.html>
- Šrámková, K. (2012). Didaktika hudební výchovy v současném systému vzdělávání. *Teoretické reflexe hudební výchovy*, 8(1), 1–6. Masarykova univerzita. https://www.ped.muni.cz/wmus/studium/doktor/teoreticke_reflexe_hv_8_1/sramkova.pdf
- Váňová, H., & Skopal, J. (2017). *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Karolinum.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Libuše Jelénková, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **15. ledna 2024**
Termín odevzdání diplomové práce: **19. dubna 2024**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 15. ledna 2024

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně ..15..4..2024

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá integrovaným pojetím folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy. Hlavním cílem práce je zjistit, jak učitelé pojmají integraci folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy. Teoretická část se věnuje ukotvení základních pojmů a předkládá poznatky o integraci vzdělávacího obsahu, folkloru a folkloru v hudební výchově. Praktická část je zaměřena nejprve na objasnění metodologie výzkumu, dále pak na výsledky výzkumného dotazníkového šetření, jejich analýzu a interpretaci. V závěru diplomové práce je na základě zjištěných údajů navrženo doporučení pro praxi spolu s diskusí a limity výzkumu.

Klíčová slova: integrace, folklor, lidové tradice, hudební folklor, hudební činnosti

ABSTRACT

The thesis deals with the integrated approach to folklore in music education at the primary school level. The main aim of the work is to find out how teachers perceive the integration of folklore into music education at primary school. The theoretical part presents the clarification of basic concepts and findings on the integration of educational content, folklore and folklore in music education. The practical part is first focused on clarifying the research methodology, then on the results of the questionnaire survey, their analysis and interpretation. The final part of the thesis, based on the findings, suggests the recommendation for practice along with a discussion and limitations of the research.

Keywords: integration, folklore, folk tradition, musical folklore, musical activities

Na začátek bych nejprve ráda chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Libuši Jelénkové, Ph.D. za odborné vedení mé diplomové práce, za její užitečné rady a ochotu věnovat mi její čas. V neposlední řadě bych ze srdce ráda poděkovala své rodině, svému partnerovi a přátelům, kteří mi byli při mém studiu velkou oporou.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 INTEGRACE VZDĚLÁVACÍHO OBSAHU.....	12
1.1 INTEGRACE.....	12
1.2 INTEGRACE UČIVA V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ	13
1.2.1 Hudební činnosti	13
2 FOLKLOR.....	17
2.1 ETYMOLOGIE POJMU	18
2.2 FOLKLORISMUS	19
2.3 PODOBY FOLKLORU.....	19
2.3.1 Slovesný folklor	19
2.3.2 Hudební folklor	20
2.3.3 Taneční folklor	22
2.3.4 Dětský folklor.....	23
3 ODKAZ TRADIC LIDOVÉ KULTURY A FOLKLORU VÝCHOVĚ.....	24
3.1 OTEVŘENOST TRADIC LIDOVÉ KULTURY VÝCHOVĚ	25
3.2 KULTURNÍ DĚDICTVÍ	26
3.3 FOLKLOR VE VÝCHOVĚ.....	27
3.4 TRADIČNÍ LIDOVÁ KULTURA V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ.....	28
4 FOLKLOR V HUDEBNĚ VÝCHOVNÉM PROCESU	29
4.1 REGIONÁLNÍ KULTURA V KURIKULU PRIMÁRNÍ ŠKOLY	29
4.1.1 Téma folkloru v rozvoji klíčových kompetencích	30
4.1.2 Folklor ve vzdělávacím obsahu.....	30
4.2 PRVKY FOLKLORU V HUDEBNÍ VÝCHOVĚ	31
4.2.1 Lidová píseň jako didaktický materiál	31
4.2.2 Lidový tanec a jeho vzdělávací potenciál	32
4.2.3 Instrumentální doprovod lidových písní na dětské hudební nástroje.....	34
4.2.4 Lidová slovesnost v hudební výchově	34
4.2.5 Dětské folklorní hry jako vyučovací prostředky.....	35
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	37
5 VÝZKUMNÁ ČÁST	38
5.1 CÍLE VÝZKUMU	38
5.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	38
5.3 VÝZKUMNÁ METODA	39
5.4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU A SBĚRU DAT.....	40
5.4.1 Sběr dat a zpracování získaných dat	41

6	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	42
6.1	VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ A JEJICH INTERPRETACE	42
7	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	60
8	DISKUSE	65
8.1	LIMITY VÝZKUMU	66
9	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	67
	ZÁVĚR	69
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	70
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	75
	SEZNAM OBRÁZKŮ	76
	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	77
	SEZNAM PŘÍLOH.....	78

ÚVOD

Tematika folkloru a lidových tradic mě provází už od dětství, protože bydlím v malé vesnici, která se nachází ve folklorně bohaté oblasti, kterou je Slovácko. Už jako malá jsem chodila v kroji a navštěvovala dětský folklorní soubor. Na 1. stupni základní školy nás paní ředitelka vedla k folkloru, učila nás lidové tance a písničky, nacvičovala s námi folklorní vystoupení a představovala nám všechny tradice z našeho regionu. V dospělosti jsem pak nastoupila do Občanského sdružení Kněžpolská chasa, ve kterém jsem se později stala i předsedkyní. Toto sdružení organizuje u nás na vesnici všechny tradiční lidové akce jako jsou fašank, stavění a kácení máje, hody a babské hody. Také jsem byla členkou tanečního folklorního souboru Kalina z Babic. Během své průběžné praxe na vysoké škole jsem zjistila, že ne všichni učitelé integrují folklor v hudební výchově tak, jak tomu bylo na mé základní škole. To mě inspirovalo pro téma mé diplomové práce, které zní: Integrované pojetí folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy.

Diplomová práce v teoretické části popisuje folklor a uvádí čtenáře do problematiky jeho integrace ve školách a v hodině hudební výchovy. První kapitola se věnuje vymezení základního pojmu integrace a tomu, jak můžeme integrovat učivo v hudební výchově prostřednictvím hudebních činností. V druhé kapitole se zaměřuji na folklor a jeho podoby. Třetí kapitola se snaží přiblížit tematiku folkloru a lidové kultury ve výchově. V poslední kapitole se zabývám konkrétními prvky folkloru v hudební výchově a jejich vzdělávacího potenciálu.

Praktická část mé diplomové práce se věnuje kvantitativnímu výzkumu, ve kterém je mým hlavním cílem zjistit, jak učitelé pojmají integraci folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy. Pro zodpovězení výzkumných otázek jsem sama vytvořila dotazník, který jsem rozeslala učitelům základních škol ve Zlínském a Moravskoslezském kraji. V první části se zaměřuji na objasnění metodologie výzkumu, popisu výzkumné metody a charakteristiku výzkumného souboru. Druhá část se zabývá interpretací výsledků dotazníkového šetření a odpovídá na výzkumné otázky. V závěru je na základě zjištěných údajů navrženo i doporučení pro praxi spolu s diskusí a limity výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 INTEGRACE VZDĚLÁVACÍHO OBSAHU

V rámci předmětu hudební výchova můžeme integrovat spousta témat, která souvisejí s učivem z ostatních předmětů a rozšíří tak žákům obzory o daném učivu. Žáci mají tak možnost podívat se na dané učivo z více úhlů pohledu. Učitelé možnosti integrace témat však moc nevyužívají, spíše se drží učebních osnov a tematických plánů, projekty a další témata v hudební výchově už moc nerealizují.

Každá škola je součástí nějakého regionu, který má svou historii, tradice a zvyky. Učitelé by to měli brát v úvahu a měli by se snažit žáky s historií a tradicemi jejich obce nebo města seznámit. Dále je pak namotivovat k účasti na různých slavnostech a akcích v jejich okolí, aby pak v budoucnu žáci sami od sebe tradice a zvyky dodržovali, rozvíjeli a předávali je ostatním generacím. Sami učitelé by měli jít svým žákům příkladem a folklorních akcí se účastnit.

V této první kapitole je obecně objasněn pojem integrace a dále je pak pojem integrace zkonkretizován na integraci v hudební výchově, ve které můžeme integrovat učivo prostřednictvím hudebních činností, které budou v kapitole představeny a vysvětleny.

1.1 Integrace

Integrace probíhá podle Skalkové (2007) na základě jedné osy a hlavní ideje v rámci procesu vyučování a jeho organizace. Při integraci žáci pracují v učebních celcích, které jsou organizované podle individuálních a diferencovaných potřeb žáků a podle potřeb tématu. Nejčastější využívanou formou pro integraci učiva jsou alternativní formy vyučování, protože při organizaci a časovém rozvržení učiva mohou být učitelé i žáci autonomní.

Přidanou hodnotou integrace je dle Hesové (2011) celkové rozšíření a obohacení učiva, kterou by nemohly nabídnou izolované celky učiva. Na základě tematické podobnosti bývají propojovány obsahy vzdělávání několika oborů prostřednictvím jednoho předmětu na základě tematické blízkosti. Prostředkem pro sjednocení kromě tématu bývají i cíle výuky.

Všechny poznatky z příbuzných oborů se v rámci integrace sjednocují v jeden celek a jsou prezentovány prostřednictvím jednoho vyučovacího předmětu, jak uvádí Podroužek (2002).

Rakoušová (2008, s. 15) shrnuje všechny definice integrace a říká, že „integrace zahrnuje záměrné, vědomé vytváření průniků vazeb mezi jednotlivými poznatky v obsahu vzdělávání učitelem a využívá poznatků z různých vzdělávacích oborů a z vlastní zkušenosti žákem při řešení problémů v procesu vnitřní integrace obsahu vzdělávání v praxi.“

Podle Rakoušové (2008) rozlišujeme integraci:

- a) didaktickou – probíhá ze strany učitele,
- b) psychologickou – probíhá ze strany žáky,
- c) obsahovou – prostřednictvím obsahu učiva.

1.2 Integrace učiva v hudební výchově

V hudební výchově můžeme integrovat učivo různými způsoby a metodami. Podle Šrámkové (2012) se projektová metoda používá nejčastěji pro integraci učiva v hudební výchově, protože umožňuje kladení otázek a jejich zkoumání k jednotlivému tématu pomocí skupinové nebo samostatné práce. Podle ní má projektová metoda kladný přínos v hudební výchově, protože má vliv na rozvoj dovedností žáka i co se týká hudební oblasti.

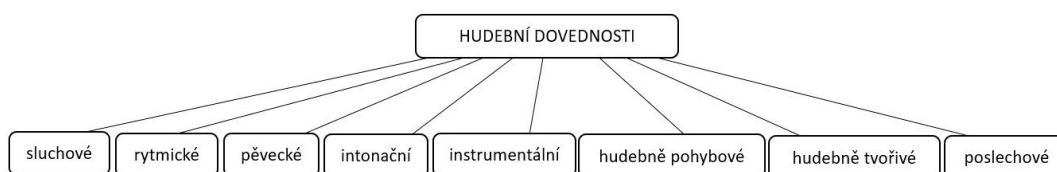
Dalším způsobem, kterým můžeme integrovat učivo v hudební výchově je prostřednictvím různých hudebních činností, které jsou stěžejní pro mou diplomovou práci, a tak je důležité je podrobně popsat a vysvětlit v následující podkapitole.

Právě prostřednictvím hudebních činností, různých hudebních aktivit a her se děti mohou podle Liškové (2006) seznamovat s našim národem a jeho tradicemi. Lidové tradice se mohou odrážet v dětských hrách a prostřednictvím hry můžeme děti seznamovat s lidovou kulturou a tradicemi, jak zmiňuje Šottnerová (2009).

1.2.1 Hudební činnosti

Hudební činnosti umožňují spojovat hudbu se slovem, pohybem a hrou na hudební nástroje, jak uvádí Derevjaniková a Dzurilla (2014). Díky hudebním činnostem se u dětí mohou rozvíjet hudební dovednosti a schopnosti dítěte. Hudební činnosti spolu integrují a vzájemně se doplňují. Podle RVP ZV (2023) se hudební činnosti vzájemně propojují a ovlivňují. U žáků rozvíjí hudební činnosti jejich hudebnost, což jsou hlavně tedy jejich hudební schopnosti, které se projevují individuální hudebními dovednostmi.

Obrázek 1 – Rozdělení hudebních dovedností

Díky těmto hudebním dovednostem může žák uplatnit jeho individuální:

- hlasový potenciál – při sólovém, skupinovém a sborovém zpěvu,
- instrumentální dovednosti – při souborové hře a zpěvního doprovodu,
- pohybové dovednosti – při tanci a pohybovém doprovodu hudby,
- zájem a zaměření – při interpretaci hudby.

V RVP ZV (2023, s. 81–82) jsou hudební činnosti rozděleny podle této tabulky na:

Tabulka 1 – Rozdělení hudebních činností

Vokální činnosti	Práce s hlasem, při níž dochází ke kultivaci pěveckého i mluvního projevu v souvislosti s uplatňováním a posilováním správných pěveckých návyků.
Instrumentální činnosti	Hra na hudební nástroje a jejich využití při hudební reprodukci i produkci.
Hudebně pohybové činnosti	Ztvárňování hudby a reagování na ni pomocí pohybu, tance a gest.
Poslechové činnosti	Aktivní vnímání (percepce) znějící hudby, při níž žák poznává hudbu ve všech jejích žánrových, stylových i funkčních podobách, učí se hudbu analyzovat a interpretovat.

Kodejška (2002) ve své publikaci taktéž vymezuje čtyři druhy hudebních činností:

- 1) Poslech hudby – vyvolává u dítěte hudební představy a rozšiřuje jeho hudební vědomosti. Dítě se učí prostřednictvím poslechu hudby rozlišovat, porovnávat a zobecňovat hudebně výrazové prostředky.
- 2) Pěvecká činnost – formuje u dítěte emocionální vztah k písni a rozvíjí jejich klíčové hudební schopnosti. Lidové a umělé písňe se děti učí snadno a nejraději. Podle Daniela (2010) žákům zpěv přináší silný estetický zážitek, zpěv však musíme s žáky trénovat pomocí systematického hlasového výcviku.

- 3) Instrumentální činnost – děti při instrumentální hře nejprve zachycují slovní rytmus a až později dokáží ztvárnovat ostatní prostředky časového členění hudby. Nejprve tedy děti hrají na tělo a až později dokáží hrát na rytmické a melodické nástroje.
- 4) Hudebně pohybová činnost – rozvíjí a zlepšuje u dětí hudební schopnosti a jejich pohybovou koordinaci. Vyžaduje jednotu hudby a pohybu. Hudebně pohybová výchova velmi často čerpá, jak uvádí Kulhánková (2010), i z bohatství folkloru a z literatury o lidových písních, her a tanců. To nám dosvědčuje stále používané množství dětských lidových říkadel, písní, tanců a her.

U dítěte můžeme podle Sedláka a Váňové (2013) sledovat jeho vztah k hudebnímu dílu pomocí třech přístupů:

1. Přístup percepční – dítě sleduje, jak někdo zpívá, hraje na hudební nástroj nebo tančí.
2. Přístup reprodukční – dítě samo zpívá, hraje na hudební nástroje a tančí.
3. Přístup produkční – dítě samo tvoří, improvizuje a vymýšlí písničky, hraje na hudební nástroje a reaguje na hudbu pohybem.

Motivace v hudební výchově hraje velkou roli na kvalitu úrovně jednotlivých hudebních činností dítěte. Jestliže je motivace slabá, tak se dítě málo snaží a naopak, když je motivace příliš silná, tak dítě nemusí zvládnout to vzrušení a přestane ovládat své pohyby. Důležitou roli kromě motivace taky hrají i emoce dítěte a jeho hudební potřeby. Při podařeném výkonu má dítě pocit úspěchu a posiluje to jeho sebevědomí, důvěru ve vlastní výkon a vede ho ke stálému opakujícímu provozování hudebních činností. Jestliže se však žákovi výkon nepodaří, tak u něho dochází k nechuti ke konkrétní hudební aktivitě. Učitelé by měli od žáků požadovat jen takové výkony, ke kterým mají žáci předpoklady a měli by je za hudební výkon hlavně chválit (Sedlák & Váňová, 2013).

V celém kraji hrají významnou roli způsoby realizace hudebního obsahu a vzdělávací systém. Cinc (2018) zmiňuje, že v rukou pedagoga leží klíč k identifikaci a rozvoji hudebních schopností a hudebních činností. S tím souvisí mnoho různých faktorů jako jsou problémy odborných schopností učitele, podmínky podmíněné kulturou nebo jednoduše problém nezájmu a mnoho dalších. Učitelé předškolních a základních škol však především potřebují co nejlépe rozvíjet u dětí jejich hudební sluch, hlasové schopnosti, cit pro rytmus, hudební paměť, interpretační schopnosti, vnímání hudebních pojmů a kreativitu. Velmi důležitá je schopnost učitele rozvíjet u dětí emocionalitu, rozvíjet jejich fantazii a kreativitu tím, že podněcuje jejich touhu po účasti na hudebních aktivitách.

Děti se seznamují s kulturními tradicemi a zvyky našeho národa prostřednictvím veškerých hudebních aktivit a činností, jak uvádí Lišková (2006). Kladný vztah dětí k umění a kultuře vytváříme nejčastěji na základě pěveckých činností. Měli bychom se proto při výběru písní pro děti zaměřovat především na lidové písně a písně, které souvisejí s našim regionem, ve kterém žijeme. K poznávání lidových tradic nás mohou vést i pohybové činnosti prostřednictvím pohybových aktivit a her, které jsou zaměřené na naše tradiční svátky, které všichni lidé slaví. Estetický vkus můžeme u dětí rozvíjet pomocí poslechových činností, ve kterých učitelé mohou žákům pouštět ukázky lidových písní nebo je mohou i sami hrát na hudební nástroj. Díky učitelově hře budou mít žáci silnější a živější zkušenost z poslechu lidové písně, a tudíž i silnější estetický zážitek. Naši lidovou kulturu můžeme žákům přiblížit díky hudebním aktivitám, které můžeme rozdělit do dvou skupin:

- 1) Aktivity související s vlastní činností ZŠ – hudební vystoupení, besídka a tradiční kulturní akce.
- 2) Aktivity mimo ZŠ – návštěva koncertu, účast žáků na regionálních oslavách, výročích a slavnostech.

Hudební činnosti mají významný vliv na naše prožívání, vyjadřování emocí a celkově na radost z hudby. Společný zpěv, rytmizace a pohyb umožňují intenzivnější prožitek z hudby, jak ze zpěvu samotného, tak ze společného sdílení. Hudební činnosti mohou pomoci ke zklidnění dětí, ale i k jejich aktivizaci v hodině hudební výchovy (Pehelová, 2017).

Na kvalitě hudebních činností se podílejí i hudební schopnosti, které reprezentují kvalitu naší psychiky a jejich úroveň závisí na vlohovém základě člověka, jeho věku a vlivu prostředí, ve kterém žije. Největší vliv na úroveň hudebních činností má percepční pohotovost, která umožňuje rychlý postřeh pro vnímání věcí a jevů. Přispívá k rozvoji hudebně sluchových schopností a intonačních dovedností. Verbální schopnosti nám zase pomáhají chápat význam slov a jsou předpokladem pro to, abychom se naučili pojmy. Oproti tomu numerické schopnosti podporují naše rychlé a přesné zacházení se symboly. Díky paměťovým schopnostem pak můžeme všechny získané podněty, informace a zkušenosti uchovat. V hudebních činnostech využíváme nejvíce paměť sluchovou, zrakovou, pohybovou a emocionální. Pro realizaci hudebních činností jsou hudební schopnosti velmi důležité. Při takové realizaci se aktivizují všechny složky naší osobnosti (Holas, 2004).

2 FOLKLOR

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, tak folklor a lidové tradice můžeme žákům přiblížit prostřednictvím všech hudebních činností a dalších aktivit. V této druhé kapitole je představen folklor v obecné rovině, jak na něj nahlížení různí autoři a co mají jejich definice společné. Folklor může mít mnoho podob. V hudební výchově nás bude zajímat především hudební folklor, protože ho tvoří převážně lidové písně a lidové tance, které můžeme do hodiny hudební výchovy integrovat pomocí hudebních činností.

Na některých vesnicích se folklor stále traduje a lidé jim žijí. V některých oblastech tomu tak však bohužel už není a folklor v nich postupně zaniká, protože o něj upadá zájem. Je tedy hlavně na učitelích, aby u svých žáků vzbudili zájem o folklor a jeho tradování. Podob folkloru je mnoho, jak bude popsáno níže v této kapitole, a učitelé si tak mohou vybrat z široké škály způsobů, jakým mohou folklor integrovat nejen v hudební výchově, ale i v dalších předmětech.

Folklor se nejčastěji realizuje a předává podle Blahůška (2006) ústními, zpěvními, herními, tanečními a dramatickými formami. Blahůšek dělí folklor na hudební, slovesný, taneční, dětský a na lidové divadlo. Tvořil se hlavně anonymně a bez písemného záznamu. V některých regionech folklor stále tvoří součást místních tradic a regionální identity a je dále předáván a reprezentován i přes svůj zánik ve své původní podobě.

Janeček (2011) chápe folklor jako tradované projevy lidské kultury, které jsou kolektivně vytvářené a sdílené. Tvoří kulturu a společnost, konstruuje národní a regionální tradice a historické povědomí. Může také sloužit jako nástroj pro naplňování touhy po starých časech a být inspirací pro uměleckou kulturu. Dnes je folklor předáván lidem především prostřednictvím vzdělávacích institucí a komunikačních médií.

Lidové umění je často označováno podle Barana a Staňkové (2019) jako folklor, tedy jako umění prostého lidu. Pramení z přirozenosti a čerpá náměty ze zážitků, vnitřních popudů, mýtů, ale i magie. Formuloval ho lidový vkus, lidská zručnost, hra a zdobivý pud. Lidové umění prošlo několika proměnami, díky kterým vznikly původní formy udržované lidové tradice.

Podle Motlové (2016, s. 248) byl termín folklor převzat z angličtiny, který „původně zahrnoval celou oblast duchovní lidové kultury, tedy její sféry slovesné, hudební, taneční, v širším pojetí i obyčeje, obřady a související složky výtvarné.“ Význam slova folklor se často proměňoval díky různým přístupům k němu v různé době.

Brouček a Jeřábek (2007, s. 219) definují folklor jako „osobité, formálně a obsahově vyhraněné projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické kultury, závislé na tradování a těsném spojení se způsobem života, zvyklostmi a myšlením venkovského zemědělského obyvatelstva i městského lidu.“

Podle Douška et al. (2015) je folklor vymezován osvojením venkovských obyvatel. Velkou roli hrálo to, jak obyvatelé porozuměli jednotlivým jevům a jak si je mezi sebou vysvětlovali. Jelikož se folklor šířil ústně a jeho vědomé trvání bylo hlavně v mysli venkovanů, tak každá oblast na něj nahlíží rozdílně. Velmi často se u lidí proměňoval jejich vkus a ztrácela se různost v taneční a hudebních projevech. Lidé si tance a písně upravovali podle sebe tak, jak se jim to líbilo a vyhovovalo.

Z výše uvedených definic vyplývá, že folklor neboli lidová kultura je projev převážně venkovského obyvatelstva, které se snaží hudebně, tanečně, slovesně a dramaticky tradovat a předávat z generace na generaci staré zvyky, tradice a obyčeje.

2.1 Etymologie pojmu

Termín folklor W. I. Thoms poprvé použil v roce 1846 a od té doby prošel řadou významových změn. Jediné neměnné zůstalo to, že slovo folklor ve svém významu mělo vždy zmíněnou duchovní kulturu a bylo užíváno pro to, co člověk dovede, zná a ví. Význam slova také ovlivňovalo to, v jaké oblasti a společenských vrstvách se folklor šířil. Prostředí utvářelo jeho strukturu a charakter. V horském regionu byly horší životní podmínky, lidé neměli úrodnou půdu a nerozvíjelo se tak zemědělství. Oproti tomu nížinné regiony byly daleko bohatší. Lidé v nížinách těžili z toho, že měli dost úrodné půdy, přes jejich region vedlo spousta cest, které jim dávali možnosti obchodovat. V nížinných regionech měli lidé bohatší kroje, které byly více zdobené a honosné. Lze z toho tedy odvodit původ vzniku tradičních řemesel, lidových oděvů a ovlivnění hudby daného regionu. Zájem o tradiční lidovou kulturu začal již v 19. století, ve kterém objevili básníci prvky kultury prostého lidu a v polovině století se začínají cíleně sbírat lidové slovesnosti. Guberniální sbírka byla první sbírkou, která obsahuje lidové písně a jejich hudební záznamy. K. J. Erben a B. Němcová začali jako další u nás záměrně sbírat lidovou slovesnost. Velmi důležité pak byly sbírky kněze F. Sušila, který sbíral lidové písně obsahující i melodie a další doplňující informace k písním. Dalším důležitým mezníkem pro větší zájem o folklor a tradice byla Národopisná výstava, díky ní bylo zpracováno mnoho uměleckých děl s lidovou a folklorní tematikou, které byly prezentovány veřejnosti. Výstava je dodnes považována za velký přelom v lidové

kultuře, ovlivnila vznik nových spolků a různých muzeí. Tradiční lidová kultura bývá nejčastěji předávána, upravována a prezentována prostřednictvím folklorních souborů, festivalů nebo ve školní výuce. Vzniklo tak nové označení folklorismus, jehož hlavním cílem je uvědomění si hodnoty lidové kultury, její uchování a obnova (Schauerová & Maňáková, 2015).

2.2 Folklorismus

S pojmem folklor a naší současností souvisí pojem folklorismus, ve kterém jde podle Blahůška (2006) především o transfer jevů lidové kultury do současného života lidí. Zabývá se tím, jak můžeme v dnešní době využívat lidové písně, tance a hudbu. Ve folklorismu je důležitá i oblast, kde se folklor projevuje. Každá oblast má svůj lidový kroj, lidové písničky a tance, které se liší od ostatních oblastí. Folklorismus tedy čerpá z lidové kultury a je důležitým sociálním činitelem v daném regionu. Lidé se setkávají na folklorních festivalech, akcích a soutěžích, kde si předávají zkušenosti a inspirují se od sebe navzájem.

Termín folklorismus byl zavedený hlavně pro využití a přeměnu prvků původní tradiční lidové kultury do podmínek současnosti. Termín folklor a folklorismus spolu významově úzce souvisí, ale liší se od sebe svým obsahem. Folklorismus je projevem převážně masové kultury a snaží se o to, aby tradiční lidová kultura pronikala do té současné. Snahou folklorismu tedy je, aby se lidová kultura uchovávala i nadále po další generace (Brouček & Jeřábek, 2007).

2.3 Podoby folkloru

Podle Pecháčka (2010, s. 124) zahrnuje pojem folklor všechny „lidové projevy hudební, taneční, slovesné a dramatické, které jsou předmětem vědecké disciplíny zvané folkloristika.“

V následujících podkapitolách jsou podrobně představeny tři hlavní podoby folkloru, kterými jsou folklor slovesný, hudební a taneční. Prostřednictvím těchto podob můžeme folklor ve vyučovacím procesu jednoduše integrovat.

2.3.1 Slovesný folklor

Slovesný folklor bývá někdy označován i jako ústní lidová slovesnost a podle Blahůška (2006) ho dělíme na lidovou prózu a lidovou poezii. Lidová slovesnost je tedy předávána ústní formou a její důležitou složkou tedy jsou její vypravěči, kteří lidovou slovesnost

předávali z generace na generaci prostřednictvím různých příběhů, pranostik, pořekadel, povídek a pohádek. Slovesným folklorem jsou předávána stabilní témata, názory a hodnoty života lidí. Blahůšek (2006) řadí mezi slovesný folklor:

- 1) Prózu – vyprávění příběhů, pohádek a povídek, které vycházejí ze zkušeností lidí žijících na vesnici.
- 2) Malé folklorní žánry – přísloví, rčení, pořekadla, pranostiky a hádanky.
- 3) Lidové divadlo – lidové, dětské, obchůzkové, sousedské, loutkové hry a obyčejové výstupy.

Prostřednictvím slovesného folkloru si lidé mezi sebou předávali své zkušenosti, informace a rozvíjela se mluva a paměť malých dětí pomocí lidových říkadel a básniček. Lidé si pokládali různé hádanky, na kterých si procvičovali myšlení. Lidová slovesnost patřila do života lidí, protože se díky ní bavili, promítali si do ní své fantazie, touhy, obavy, zkušenosti a poznatky z reálného života. V dnešní době žije lidová slovesnost díky písemným záznamům lidových sběratelů. Lidová říkadla dnes stále slouží pro rozvíjení mluvy a paměti dětí (Motlová, 2016).

2.3.2 Hudební folklor

Podle Pecháčka (2010, s. 124) je „hudební folklor specifickou oblastí folkloru a tvoří ho lidové písně, instrumentální hudba a tanec a zabývá se jím hudební folkloristika.“

Lidová hudba, vychází z intonačního základu lidové písně a blahodárně působí, jak zmiňuje Negřila (2023), na utváření duchovních základů a přispívá ke kontinuitě národních kulturních tradic.

Náplní hudebního folkloru je tedy především zpěv a hra lidových písní na hudební nástroje. V praxi se můžeme setkat s folklorními soubory a folklorní muzikou, které hudební folklor nejčastěji prezentují ostatním lidem na různých oslavách a akcích v jejich regionu jako jsou například hody, dožínky, stavění máje a fašank. Lidová hudba slouží především k zábavě, zpěvu, tanci a poslechu, ale má také funkci obřadní a reprezentativní (Blahůšek, 2006).

Hudební folklor vznikl a dosud i vzniká v různých koutech světa a v některých oblastech byl dokonce jediným hudebním projevem vůbec. V evropských zemích se hudební folklor dnes udržuje hlavně uměle prostřednictvím různých folklorních souborů a muzik, které se snaží především o udržení tradiční lidové hudby novými formami. Nejvíce žije původní

lidová hudba na Moravě, kde pokračuje ve své tradici převážně v oblastech Podluží, Moravské Slovácko a Valašsko (Vrkočová, 2005).

Lidová píseň

Lidové písně patřily k životu lidí, provázely je od narození až po smrt a tradovaly se z generace na generaci. Rodiče zpívali svým dětem ukolébavky, pak si děti zpívaly písničky a spojovaly si je s různými hrami. Lidé si zpívali během toho, co pracovali nebo když se spolu bavili v hospodě a na zábavě (Motlová, 2016).

Lidové písničky byly pro lidi velmi líbivé, neustále si je zpívali a zpěvem si je tak předávali dál po generace. Nejčastěji zpívali o lásce, přírodě a práci (Vrkočová, 2005).

Charakteristické znaky lidových písniček jsou, jak zmiňuje Pecháček (2010), anonymita, kolektivnost, ústní tradování a spojitost se životem lidí. Důležitá je i vazba lidových písní s tancem a nástrojovým doprovodem.

České a Moravské lidové písně se od sebe liší, protože česká píseň se opírá hlavně o harmonický trojzvuk a vykazují durový tónorod, zatímco moravská píseň si zakládá na volnějším intervalovém cítění, a i při výběru tónin jsou daleko volnější. Některé písně mají stejný text a jinou melodii, nebo naopak mají melodii stejnou, ale text je jiný (Krček, 2008).

Hudební nástroje

Lidové hudební nástroje vyráběli řemeslníci na venkově. Bubínky a dřevěné píšťaly se podle Motlové (2016) považují za nejstarší lidové nástroje. Dřevěné píšťaly se spolu s měchem staly základem dud. Hraní na dudy doprovázel dudák zpěvem, díky čemu se stal hlavním lidovým muzikantem, který hrál všude tam, kde se tancovalo a zpívalo. Tradičním folklorním nástrojem je cimbál, ke kterému se později přidaly i další nástroje jako basa a housle. Tyto nástroje dnes využívají nejčastěji folklorní cimbálové muziky. Dalším druhem byly nástroje, které vydávaly zvláštní zvuky a podle charakteru daného zvuku byly i pojmenované. Byly to hlavně různé řehtačky, klapačky a chřestidla, na které dnes děti hrají při velikonočním klepání po vesnici, kdy symbolicky nahrazují zvony, které odletěly podle tradice do Říma. K hudebním lidovým nástrojům můžeme řadit i vozembouch, který se rozezníval úderem o zem. Lidové hudební nástroje byly spojovány se zpěvem a tancem na různých slavnostech, obřadech i událostech. Často si však lidé zpěvem a hraním na hudební nástroje jen zpříjemňovali volné chvíle.

2.3.3 Taneční folklor

Folklorní tance, které se dnes tančí se snaží přiblížit lidovým tancům z minulosti. Každá oblast měla své specifické tance. Průběhem let a stěhování si lidé své taneční zkušenosti předávali napříč regiony. Zmapováním tance, lze tedy zjistit význam role tanečních projevů, které vycházejí z tradice. Točivé tance jako jsou sedlcké, skočná, točená, valašská, vrtěná se tančí zejména na Moravě a Slezsku (Blahůšek, 2006).

K typickým prvkům lidových tanců podle Motlové (2016) patří dvojduby a trojdupy, které vychází z přirozených pohybů. Nejstarší tance se tančily ve skupinách, ve kterých se tanečníci drželi za ruce a tančili dokola kolem ohně. Specifickými tanci jsou i tance mužské jako je verbuňk, odzemek a pobšable, muži při nich různě poskakují, juchají a zpívají. Každý muž tančí sólo svou vlastní taneční sestavu. Jedná se o vlastní originální vyjádření a improvizaci pohybem na lidovou hudbu každého muže. Při předzpěvu se pak muži chytou za ramena a společně zpívají v půlkruhu natočení k cimbálu. Ženským tancem jsou karičky, kdy ženy zpívají lidové písně a u toho se drží v kruhu za ruce a společně tančí stejné sjednocené kroky. Dalším druhem tanců jsou tance v párech charakteristické svým točením na místě. Jsou to tance vrtěná, danaj a čardáš. V 18. století došlo k rozvoje lidového tance díky rozvoji lidové hudby a vznikly tance jako kalamajka, hulán a maděra, které jsou založené na různých krokových variantách. Na začátku 19. století se pak rozšířily tance jako polka a valčík. V dnešní době tančí lidové tance hlavně folklorní soubory, které se na lidové tance specializují. S lidovými tanci se můžeme sekat i na různých zábavách u cimbálu a slavnostech jako jsou hody a dožínky.

Lidové tance mají název, jak uvádí Motlová (2016) podle:

- a) charakteru: dupák, obkročák, skočná, houpavá, kolíbačka, třasák, couvaná, rejdovák, vrták a kolečko,
- b) rekvizity při tanci: šátečková, věnečková, koště a korbel,
- c) příležitosti: čepení, přástevnícká a voračka,
- d) tanečníků a řemesel: sousedská, ševcovská a tkalcovská,
- e) děje či slov písničky: strašák, furiant, babka, zloděj, sprost'ák, slepička a makovička.

2.3.4 Dětský folklor

Blahůšek (2006, s. 12) vymezuje „dětský folklor jako dětské herní skupiny a kolektivy.“ Jsou to tedy různé hudební, taneční, slovesné a dramatické projevy, které žijí mezi dětmi.

Dětský folklór není ovlivněn pouze našimi základními koncepty dětství, ale také našimi základními koncepty hry nebo syntézou konceptů dětství a konceptů hry. Zahrnuje mimiku a posměch, které jsou podstatou dětské hry a také různá vystoupení a parodie, které děti zvládají interpretovat. Lidové folklorní skupiny i dětské folklorní skupiny by měly být dostatečně malé, aby každý člen mohl mít osobní interakci s každým dalším členem, aby se rozvíjely skupinové tradice (Sutton-Smith et al., 1999).

Dětský folklor se vyznačuje podle Schauerová (2007) přirozeností a postupností od říkadla k písničce, od hry k lidovému tanci a od dialogů ve hře k dramatu ve zvykosloví. Učitelé nebo vedoucí dětského folklorního souboru mohou tak využít řadu folklorního materiálu zaměřeného podle věku dětí. Kolektivní charakter dětského folkloru napomáhá při osvojování folklorních útvarů, do kterých se mohou zařadit všechny děti, protože v kolektivu se u nich rozvíjí jejich dovednosti. Děti se mezi sebou navzájem oceňují a toho, kdo umí zpívat nebo tančit chtějí napodobit a dosáhnout. V dětských folklorní souborech je prostředkem i cílem výchovy lidová kultura. Dětský folklorní soubor tedy dětem zpřístupňuje umění a vede je ke vnímání a oceňování hodnot. Snaží se hlavně uchovávat tradice lidové kultury a je významnou součástí našeho kulturního dědictví. Děti si ve folklorním souboru osvojují různé hry, písně, tance a zvyky, které směřují k tomu, aby si i další generace dokázala pomocí své paměti hrát, zpívat a tančit na lidové písně z dob našich předků a naší lidové kultury, uchovávají se tak části národního kulturního dědictví a děti chápou jejich hodnoty. Dětský folklor je velmi bohatý a různorodý, zaměřuje se na pohyb, rytmus a zpěv. Děti přechází od říkadel a hraní her ke zpěvu lidových písní a k tanci. Jejich živý projev je v dětském folkloru to hlavní a naplňuje se tak potřeba hrát si, oddávat se pohybu a rytmu, být součástí nějakého kolektivu, mít svou roli a význam v něm. Folklor tedy působí přirozeně na osobnostní rozvoj každého dítěte.

3 ODKAZ TRADIC LIDOVÉ KULTURY A FOLKLORU VÝCHOVĚ

Třetí kapitola se zaměřuje na to, jak se téma folkloru a lidových tradic, objevuje ve výchově a pak i konkrétně v hudební výchově zejména na 1. stupni základní školy. Na tuto kapitolu dále navazuje čtvrtá kapitola, které se celá zaměřuje na pojmání folkloru v hudebně výchovném procesu.

Škola stojí v dnešní době podle Schauerové (2007) před úkolem, co by všechno by měla svým žákům předat, jelikož v dnešní době existuje mnoho informací ze všech různých oborů a zdrojů. Velké spektrum informací a rozptýlení je pro děti velmi náročné. V přemíře informací je důležité, aby žáci věděli o své kultuře, protože lidová kultura je pevně svázána s historií jejich kraje a plní různé funkce, hlavně tedy funkci výchovnou.

V dnešní moderní době se zdá, že náš život se lidových tradic a zvyků dotýká jen okrajově. Přesto však v naší zemi zůstává množství tradičních duchovních hodnot, které často ani sami nevnímáme. Nejčastěji se to děje o hlavních svátcích jako jsou Vánoce a Velikonoce, kdy se v řadě regionů dodržují různé tradice a na spoustě místech probíhají i další akce jako je fašank, pálení čarodějnic, stavění máje, hody, poutě a další. Velkou výhodou je, že máme z čeho čerpat. Můžeme totiž objevit celou řadu literatury, která různé tradice a svátky zaznamenává. Existuje hodně knih, sběratelů ústní lidové slovesnosti a spousta historiků. Každá literatura se však orientuje různě, některá podle historie, regionů a okruhu zvyků (Langhammerová, 2017).

Náš kulturní odkaz nesou lidové tradice dále nebo zároveň mohou úplně zmizet. V dnešním světě tvoří tradice společenské podloží zejména v duchovní oblasti podle Langhammerové a Langhammera (2021). Zvyky, obřady a tradice představují množství kulturních odkazů, které jsou spjaty s časem a místem daného regionu.

Je tedy důležité, aby žáci věděli odkud pochází, znali historii svého kraje a historii svého rodu. Měli by vědět, proč se v jejich okolí pořádají různé společenské akce a události, kterých se i oni sami účastní se svou rodinou. Každý člověk v dnešní době dodržuje nějaké tradice a zvyky, někdy se to děje i nezáměrně a automaticky. Žáci by měli vědět, proč se jednotlivé tradice dodržují, jaké tradice, svátky a události existují a co znamenají. Děti se to mají možnost dozvědět buď od svých rodičů a prarodičů, kteří je k tradicím vedou nebo od učitelů na základní škole.

3.1 Otevřenost tradic lidové kultury výchově

„Tradice v původním slova smyslu představuje to, co je předáváno a přejímáno. Je to korpus zvyklostí, konvencí a obyčejů“ (Machalíková & Winter 2017, s. 5).

Hlavním znakem lidových obyčejů je podle Večerkové (2015) tradičnost, která trvá v čase. Způsob života lidí se měnil a s ním i obyčejové tradice hlavně díky snaze jednotlivců, různých sdružení a spolků se snahou o zachování tradiční lidové kultury.

Vzhledem k výchově se lidové tradice a kultura vymezují podle Schauerová (2007) trojí dimenzí, které se jednotlivě prolínají a doplňují:

1. dimenze – vyplývá ze skutečnosti, že lidová kultura je součástí kulturního dědictví,
2. dimenze – je určována regionálním charakterem,
3. dimenze – bohatost a různorodost žánrů.

Proces vývoje a změn národní identity je v dnešní době velmi rychlý a je ovlivněn kulturními, sociálními a vzdělávacími procesy. Pro žáky začíná být obtížné pochopit zvláštnosti historie jejich národa a kultury, tedy zachování národní identity. Hlavní roli při vytváření kulturní identity přebírá škola, vzhledem ke sníženému vlivu rodiny na vzdělávací proces žáků. Kulturní identita závisí na minulosti a ovlivňuje budoucnost. Základ národní a kulturní identity by měl být položen už v dětství a národní výchova by měla být u dítěte rozvíjena již v raném věku s cílem upevnit generační vztahy v rodině. Pokud chybí základy etnické kultury v primárním vzdělávání, tak se v pozdějším věku výchova k národní identitě stává nemožnou. Výchova k národní identitě a etnické kultuře v primárním vzdělávání souvisí s výukou tradiční lidové kultury ve formálním procesu a s jeho adaptací v životě školy nebo neformálního vzdělávání (Skarbalius, 2014).

Lidové umění by mělo z hlediska estetiky učit žáka být citlivým na krásu, mělo by rozvíjet jeho představivost a tvarovat jeho umělecký vkus typický pro daný region. Lidové umění vzniká spontánně z prvotní lidské estetické potřeby a přímých emocí. Vychází z podmínek prostředí a lze říci, že integruje své tvůrce a příjemce s jejich okolím. Osvojení jednotlivých prvků lidového umění se stává samostudiem regionálního školství a z toho vyplývá i identifikace s oblastí, ve které se škola nachází. Pro lidové umění je klíčové úzké spojení se životem venkovských obcí, se kterými vytváří řadu vazeb. Tradice je životně důležitá, protože každému druhu umění přisuzuje jeho místo a smysl v životě lidí (Haratyk & Czerwińska-Górz, 2017).

3.2 Kulturní dědictví

Termín kulturní dědictví se vztahuje na projevy, které společnost akceptuje, chrání, předává a zaznamenává. Tím se často lidová kultura vytrhává ze spontánní roviny. Kuminková (2021, s. 10) uvádí, že „čím vyšší míra ochrany, tím větší je nebezpečí ztráty spontaneity a přirozeného vývoje vlivem diskusí o správných variantách, relevantních nositelích a hledání pravých a původních forem.“

Kulturní vzorce a ideje, které jsou shromažďovány, uchovávány a předávány z generace na generaci označujeme jako kulturní dědictví. Zvyky a obyčeje jsou nehmotné kulturní dědictví, které si člověk postupně osvojuje a inovuje. Tento proces probíhá v rámci socializace a enkulturace. Kulturní dědictví je tedy součástí živé kultury hlavně jako zdroj inspirace. Zvyky, obyčeje a tradice často předávají rodiče svým dětem nebo učitelé svým žákům (Blahůšek et al., 2011).

Součástí kulturního dědictví je tradiční lidová kultura, která představuje podle Schauerová (2007) soubor různých děl, hodnot a nápadů, které zanechaly předchozí lidské generace. Proces předávání prvků kulturního dědictví se děje prostřednictvím nezáměrného osvojování kultury nebo záměrným osvojováním tedy výchovou. Tradiční kulturní dědictví, které uchováváme spoluvytváří s ostatními hodnotami duchovní bohatství naší společnosti a každého jedince, proto potřebuje naši péči a pozornost. Tradiční lidová kultura je nositelem estetických a etických norem, ve kterých se vyjadřuje úcta k lidem, práci, přírodě a vzájemných vztahů. Role kulturního dědictví je tedy důležitá pro utváření naší lidské identity, která je nezbytným prostředkem i cílovou hodnotou pro výchovu. Ve folklorních žánrech děti mohou poznat kulturní dědictví, které je uloženo v lidové kultuře jejich regionu. Žánrová pestrost folkloru umožňuje každému dítěti, aby si v něm našlo to, co vyhovuje jeho dovednostem a zájmům. Učitelům se tedy nabízí střídání různých činností, aniž by dítě ztratilo zájem nebo se unavilo. Žánrová pestrost folkloru umožňuje tedy u dětí rozvíjet řečové dovednosti, zpěvnost a pohybové dovednosti. Nejprve u dětí začneme poslechem lidových pohádek a ukolébavek, potom dítě zapojíme do říkadel a her s nimi a na závěr se už dítě samo dovede projevovat. Folklor tedy probouzí u dětí jejich aktivitu, díky které prožívají slovo, rytmus, melodii a pohyb. Zvyklosti i tradice jim přinášejí hluboké prožitky a city, které je často motivují pro další zájem o tuto činnost. Proto bychom při výuce folkloru měli využívat hlavně výchovu zážitkem.

Kulturní dědictví má dvě významné části, kterými jsou folklor a národní kultura, které jsou stejně významné. Tradiční lidová kultura otevírá cestu dětem k další národní kultuře a ostatnímu umění. Učitel by měl prostřednictvím tradiční lidové kultury ve vyučování vést žáky k vlastnímu pohledu na historii a kulturu své obce, svého kraje a svého domova (Schauerová & Maňáková, 2015).

3.3 Folklor ve výchově

Zapojovat prvky tradiční lidové kultury do života školy je podle Maňákové (2023) velmi důležité. Záleží však jen na učiteli, zda zapojí prvky folkloru ve své výuce. Učitelé by se měli snažit o přirozené propojení školy, folkloru a života na vesnici. Folklor a projevy tradiční lidové kultury postupují od známého k neznámému a jsou často v souladu s didaktickými zásadami.

Rozvoj lidové kultury může být lépe prováděn pouze tehdy, když se děti učí a zdědí kulturu vytvořenou jejich předchůdci. Pro oceňování nehmotného kulturní dědictví potřebujeme usadit lidovou kulturu už do mateřské školy a zdědit lidovou kulturu, jako je zvuk a dovednosti ve specifické podobě. Integrací lidové kultury s mateřskou školou se mohou děti naučit lidové umění a vážit si ho. Na integraci lidové kultury v mateřské škole, by měli navazovat i učitelé ze školy základní. Učitelé v základní škole mají větší možnosti v organizaci vyučovacího procesu, do kterého mohou pozvat i některé lidové umělce, aby předvedli žákům, co jejich řemeslo nebo dovednost obnáší a sami žáci se mohou zapojit. Učitelé si mohou připravit nástroje, které jsou potřebné pro výkon daného řemesla a žáci si mohou zároveň s lidovým umělcem něco vytvořit. Žáci tak mohou prostřednictvím lidových umělců poznat více lidovou kulturu tím, že si sami zkusí něco vytvořit a seznámí se na živo s lidovým umělcem, kterému mohou pokládat nejrůznější otázky a dozvědět se něco zajímavého přímo od něj. Kromě lidových umělců mohou učitelé zapojit i rodiče žáků, aby se doma s žáky podíleli na výrobě lidových nástrojů a umožnili dětem používat tyto nástroje i doma k hraní různých her. Žáci tak mohou i v domácím prostředí pocítit atmosféru ze hry s lidovými nástroji jako jejich předkové (Lina, 2014).

Podle Poláškové (2007) je důležité, aby se poznání odkazu našich předků a zachování lidových hodnot a tradic přeneslo pro všechny děti ve školách, protože folklor obohacuje děti v jejich citové oblasti, rozvíjí jejich znalosti a posiluje význam domova. Díky folkloru si děti mohou uvědomit, jak jsou důležité vztahy v rodině, úcta ke starším lidem a obecně vztahy mezi lidmi, důležitost komunikace a poznání odkazů našich předků a zachovávání

jejich hodnoty. Nejlepším způsobem, jak žákům ve škole přiblížit folklor je podle Poláškové (2007) projektová výuka, protože v sobě integruje vědomosti a dovednosti z různých oborů. Dává taky možnost hledat různé souvislosti a vazby, které se prolínají s různými předměty a činnostmi. Každý žák se tak díky projektové výuce může uplatnit, být prospěšný a uvědomí si svou cenu. Žáci mohou získávat informace do projektu ohledně tradic a zvyklostí od svých prarodičů, pamětníků v obci nebo kronikářů. Budují si tak díky projektu dobré vztahy s lidmi ze svého okolí.

3.4 Tradiční lidová kultura v hudební výchově

V hudební výchově je důležité, aby bylo žákům učivo předáváno s ohledem na jejich věk a postupovalo se od jednoduchých vědomostí a dovedností ke složitějším, jak uvádí Vejvoda (2007). S dětskou představivostí lze ve spojení s hudbou a pohybem velmi dobře pracovat pomocí lidové písně a hudby. Při práci s lidovou písní je důležité žákům vysvětlit, jak se žilo v době, ze které lidová píseň pochází, aby žáci pochopili její kontext. Učitelé by měli věnovat pozornost i jazykové stránce lidové písně, hlavně tedy vysvětlit žákům slova z nářečí, která neznají a nepoužívají. Existuje mnoho sbírek říkadel, hádanek, rozpočítadel, pohádek, písní a her, ze kterých mohou učitelé vybírat. Nejmenší žáky nejvíce zajímají a oslovují témata rodiny, pohádkové motivy a zvířat. U starších žáků naopak můžeme sáhnout po tématech řemesel, obřadů, vojny a o vztazích mezi lidmi. Hudební a pohybové zpracování lidových textů nabízí celou řadu možností, jak s lidovými písněmi pracovat. Učitel by však měl žáka pro práci s lidovou písní dostatečně motivovat a zapojovat do hudebních činností.

4 FOLKLOR V HUDEBNĚ VÝCHOVNÉM PROCESU

Poslední kapitola se zaměřuje na folklor v hudebně výchovném procesu. Je v ní popsáno, kde v RVP ZV můžeme najít prvky lidové kultury, jak v klíčových kompetencích, tak i ve vzdělávacích oblastech. Zabývá se tím, jak by se dala lidová píseň v hudební výchově využít a jak lze díky ní aktivizovat žáky ve výuce.

Hudební pedagogika a didaktika podle Váňové a Skopala (2017) integruje muzikologické disciplíny, které v sobě zahrnují i hudební folklor. Hudební pedagogika se snaží selektovat, integrovat a hledat pedagogické dimenze osvojování velkého množství poznatků z hudební teorie a historie. Hudebně výchovný proces pomáhá velmi často analyzovat a hodnotit společensko–hudební disciplíny, které jsou v úzké vazbě s hudební pedagogikou.

Pecháček (2010) ve své publikaci uvádí, že v žebříčku kulturních preferencí se lidový folklor ocitá na okraji zájmu zejména u mladé generace. V dnešní době převládá více hudba populární než lidová. Při zaměření na hudební výchovu ve škole můžeme zjistit, že žáci nejvíce zpívají v jednohlase společně u klavíru nebo kytary s učitelkou. Tyto hudební produkce, mohou jen z těžší vzbudit u žáků zájem o lidovou píseň a folklor. Žáci se mají s folklorem šanci setkat spíše na různých jarmarcích a akcích, kde vystupují folklorní soubory, které propojují pěvecký a taneční folklor.

Tradiční lidová kultura se výchovnému procesu přímo nabízí, je velmi bohatá svým obsahem, vnitřním členěním a regionálním charakterem. Umožňuje učiteli i žákům tvořivý přístup a tvořivou aktivitu. Žáci tak získávají nové poznatky vlastní činností, která je baví. Učitel může díky obsahu a vnitřnímu členění tradiční lidové kultury vybírat materiál pro jeho žáky s jejich individuálními požadavky a vlastnostmi. Pomocí folkloru může učitel odhalovat potenciality a talent každého jednotlivého žáka. Učitel tedy může vychovávat žáky folklorem k folkloru a hodnotami k hodnotám (Schauerová & Maňáková, 2015).

4.1 Regionální kultura v kurikulu primární školy

Téma folklor a lidová kultura můžeme v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání najít jako první v cílech základního vzdělávání, a to konkrétně u cíle „vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám a učit je žít společně s ostatními lidmi“ (RVP ZV, 2023, s. 9).

Prvky folkloru můžeme najít i v klíčových kompetencích a v učivu pro jednotlivé vzdělávací oblasti. To však bude podrobněji představeno až v následujících podkapitolách.

4.1.1 Téma folkloru v rozvoji klíčových kompetencích

Jak již bylo zmíněno, téma folkloru a lidových tradic můžeme reflektovat i v klíčových kompetencích v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.

Součástí oblasti Umění a kultura jsou vzdělávací obory Hudební výchova a Výtvarná výchova, díky kterým si žáci utváří kompetence pro kulturní rozhled. Tyto kompetence představují ve svém obsahu a pojetí to, že si žáci váží své kultury a kulturních projevů člověka, literatury, umění, hudby a dalších tvůrčích projevů člověka. Tyto kompetence jsou v českém kurikulu rozpracovány do kompetence komunikativní a občanské. Promítají se také do celkového nastavení vzdělávacího obsahu a do cílového zaměření celé vzdělávací oblasti Umění a kultura, ve které nám vzdělávání přináší umělecké osvojování světa a dochází k rozvoji tvořivosti, citění a k tomu, jak jedinec vnímá umělecké dílo. Hledání a nalézání vazeb na základě společných témat a schopnosti vcítit se do kulturních potřeb a hodnot ostatních lidí je součástí tohoto procesu (Pastorová, 2019).

Klíčová kompetence občanská nám podle RVP ZV (2023, s. 12) říká, že „žák respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit.“

Klíčová kompetence komunikativní nám zase podle RVP ZV (2023, s. 11) říká, že „žák rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění.“

4.1.2 Folklor ve vzdělávacím obsahu

Žáci by se měli setkat s učivem o vlastním regionu už na 1. stupni, ve kterém je toto učivo součástí vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Žáci ve škole poznávají svou obec a její okolí. Učí se chápat vazby mezi společností a přírodou v blízké krajině v rámci tematických okruhů:

- Místo, kde žijeme.
- Lidé kolem nás.
- Lidé a čas.
- Rozmanitost přírody.

Žákům jsou tak nabízeny v rámci výuky možnosti aplikovat poznatky různých oborů na svůj region a propojovat učivo s děním v jejich okolí (Maňáková, 2023).

Lidovou kulturu a tradice v RVP ZV můžeme najít už v první vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace, ve které se žáci setkávají v literatuře se základními literárními pojmy jako jsou: básničky, říkanky, rozpočítávadla, hádanky a pohádky. Všechny tyto literární pojmy řadíme do ústní lidové slovesnosti. Vzdělávací oblast, ve které najdeme lidovou kulturu je již zmíněná oblast Člověk a jeho svět. V učivu o regionálních památkách, jak současnosti, tak i minulosti, kdy mají žáci rozeznat rozdíl mezi životem dnes a životem v dřívějších dobách a mají pojmenovat některé významné události regionu jako jsou různé folklorní akce, které se v jejich okolí konají. Žák také uplatňuje poznatky o zvycích a pracích lidí v minulosti. V oboru hudební výchovy se folklor objevuje ve vokálních činnostech ve formě lidového dvojhlasu, dále pak v hudebně pohybových činnostech ve formě jednoduchých lidových tanců. V instrumentálních činnostech by žáci měli dokázat reprodukovat motivy, témata, jednoduchých skladbiček pomocí jednoduchých nástrojů (RVP ZV, 2023).

4.2 Prvky folkloru v hudební výchově

Folklor v hudební výchově ovlivňuje podle Kučerové (2000) sféru myšlení u žáků a napomáhá, aby si žáci uvědomovali, kde jsou jejich kořeny a poznali různé polohy citového života člověka.

Děti mají velmi rády pohyb v rytmu lidových říkadél, písniček a hudby. S nejjednoduššími říkadly je jejich rodiče seznamují už od narození. Lidové písničky a říkadla je motivují k pohybu a k jejich opakování. U dětí se rozvíjí schopnost vnímat rytmus, tempo, melodii, dynamiku dle toho, jak se skladba člení a jaký má charakter. Díky rytmice lidových říkadél a písní se u nich rozvíjí i jejich pohybová paměť (Dvořáková, 2011).

4.2.1 Lidová píseň jako didaktický materiál

Lidové písně se v hudební výchově, jak uvádí Pecháčka (2010), využívají nejen při nácvičce hry na hudební nástroje, ale také jako prostředek, který slouží k rozvoji dalších hudebních dovedností. Uplatňování lidových písní v učebních intonacích má u nás dlouholetou tradici. Lidové písně někteří hudební pedagogové využívali jako intonační pomůcku. Hudební pedagog František Lýsek používá lidovou píseň k nápěvkové intonaci a Ladislav Daniel zase používá lidové písně jako písně opěrné pro osvojení volných nástupů jednotlivých stupňů

intonace. Lidové písně tedy nejčastěji využívají učitelé v základních školách a vedoucí dětských pěveckých sborů jako didaktický materiál, na kterém jsou předvedeny metody nácviku vokálních skladeb.

Lidová píseň se v hudební výchově využívá v různé míře a způsobu podle učitelů, kteří stojí před rozhodováním, do jaké míry budou lidové písně v hudební výchově uplatňovat. Je tedy jen na učiteli, jaké zaměření a jaké písně si vybere. Lidovou píseň může učitel žákům předávat pomocí vyhledávání paralel v rámci jednotlivých druhů hudby a zasazení projevů lidové hudby do kontextu současného společenského života (Kučerová, 2000).

Při doprovodu lidových písniček je vhodné podle Šimanovského a Tiché (2016) na začátku lidových písní použít hlavní akordy, kterou uvedou děti do tóniny. Vedlejší akordy využijeme až v závěru písně nebo tam, kde se melodie opakuje. Většina lidových písní lze doprovodit pouze tónikou a dominantou.

Před zpěvem lidových písní bychom měli nejprve s nejmenšími dětmi začínat lidovými říkadly, ve kterých se pohybuje intonace v rozsahu tercie. Od říkadel pak postupně můžeme s dětmi přecházet ke zpěvu jednoduchých lidových písní, které mohou být veselé i smutné a mohou to být lidové písně, které pocházejí z našeho kraje (Kubecová, 2017).

4.2.2 Lidový tanec a jeho vzdělávací potenciál

Lidový tanec má podle Susu (2018) výchovný a vzdělávací potenciál, pokud jeho struktura obsahuje prvky, které mají výchovnou hodnotu pro současný vzdělávací proces. Vzdělávací potenciál však může být předpokladem pro kurikulum lidového tance pouze tehdy, když dosáhne úrovně konzistence, která odráží zvýšenou schopnost vědeckých obsahů lidového tance podporovat komplexní procesy kvalitativního a kvantitativního výběru a didaktické transpozice. Pokud bychom chtěli u lidového tance prokázat vzdělávací potenciál ve vztahu ke kurikulu lidové choreografie, tak musí lidový tanec současně splňovat minimálně následující podmínky:

- 1) Lidový tanec musí být schopen vytvářet konzistentní a různorodé obsahy kurikula.
- 2) Lidový tanec musí generovat obory, ve kterých lze vymezit vzdělávací cíle s různou mírou obecnosti.
- 3) Výuka lidového tance musí probíhat v souladu s didaktickými zásadami.
- 4) Výuka a učení lidového tance musí být prováděny pedagogickými metodami, které vedou k dosažení předem stanovených vzdělávacích cílů a cílů.

- 5) Efektivní výuka a osvojování prvků lidové choreografie musí probíhat prostřednictvím zkušeností, které se odehrávají v organizovaném kontextu institucionalizovaného vzdělávání.

Pro uplatnění lidového tance v procesu výchovy je nutné, aby jeho vzdělávací potenciál plně chápali učitelé a osoby s rozhodovací pravomocí ve vzdělávací politice, aby existovaly vhodné kontexty pro zahájení a realizaci takového procesu. Chápání lidového tance jako zdroje vědeckého obsahu je složitý proces, který vyžaduje teoretické a praktické studium, ale také i vynaložení důležitých zdrojů. Lidový tanec jako volná forma společenského a kulturního projevu dnes téměř zanikl a většina výsledků výzkumů folkloristů je uložena v archivech, které jsou jen stěží dostupné ostatním lidem. Aby se folklor a lidový tanec dostal do pozornosti široké veřejnosti, existuje jen velmi malá možnost, že by učitel nebo osoba s rozhodovací pravomocí ve vzdělávací politice mohla být ochotna investovat čas a materiální prostředky do správných a ucelených informací v oblasti lidové výchovy. Tato možnost je však omezena tím, že internet usnadňuje přístup k informacím o adaptovaných formách lidového tance, z nichž mnohé jsou nepravdivě prezentovány jako informační odkazy vědecké hodnoty. V této situaci musí být skutečný zájem škol o využití lidové choreografie ve výuce zdvojnásoben snahou usnadnit učitelům přístup k informačním zdrojům o lidovém tanci, které jsou vědecky podložené a snadno použitelné. Lidový tanec není jen náplní zastaralé kultury a vzdělání. Pokud toto plně nepochopí tvůrci vzdělávací politiky, a zejména ti, kdo organizují vysokoškolské vzdělání v umění, pak lidový tanec bude moci prokázat svůj skutečný vzdělávací potenciál, když dostane šanci na akademické studium. Záleží tedy na učiteli, jak s lidovým tancem v hodinách hudební výchovy naloží, jakým stylem ho žáky bude vyučovat, jaké konkrétní lidové tance žáky naučí a jestli ho vůbec do výuky hudební výchovy zařadí (Susu, 2018).

Biber (2016) zjistil, že výchova k lidovému tanci má pozitivní vliv na tělesný a sociální rozvoj žáků. Žáci mohou mít díky němu možnost sportovat i mimo hodiny tělesné výchovy a rodičovská podpora jim může pomoci pochopit, jak je sport a tanec užitečný, může z něj dokonce učinit i životní styl.

Lidové tance by měli učitelé vybírat podle schopností žáků a jejich předchozích zkušeností. U lidových tanců je důležité dodržet jejich charakter, zejména u figurálních tanců je důležité dodržet krokovou stavbu a ponechat danou figuru. Pomocí lidových tanců a písní rozvíjíme u žáků jejich rytmické a estetické cítění. Jakmile žáci mají dostatečnou zásobu pohybových tanečních kroků, tak je můžeme nechat volně improvizovat na lidovou píseň nebo jim můžeme

pomocí vytvořit vlastní tanec. Pokud není ve škole k dispozici učebna s velkým prostorem, můžeme lidové tance vyučovat i v tělocvičně, protože taneční kroky s podupy a pohyb skupin z místa vyžaduje spoustu prostoru. V klasických učebnách mohou žáci tyto prvky provádět rozděleně. Jedna skupina dětí se může pohybovat a tančit před lavicemi u tabule, zatímco druhá skupina dětí může v lavici doprovázet tanec žáků zpěvem. Před samotným tancem je důležité provést žáky pohybovou přípravu, aby žáci správně drželi tělo a byli rozcvičeni. Pohybová příprava je předpokladem pro správné a dobře rytmicky prováděné taneční prvky a kroky. Žáky bychom měli k pohybu motivovat, aby se dokázali přirozeně, účelně a harmonicky pohybovat. Důležité je i zapojení různých tanečních her do hodiny hudební výchovy, při kterých využíváme dětskou hravost a fantazii (Kulhánková, 2010).

4.2.3 Instrumentální doprovod lidových písní na dětské hudební nástroje

Hra na dětské hudební nástroje zahrnuje rytmický doprovod lidových říkadel a písní. Dětská hra na hudební nástroje v hodině hudební výchovy posiluje jemnou motoriku při hraní na hudební nástroje a rozvíjí u žáků kreativní činnosti. Díky instrumentálnímu doprovodu lidové písně na hudební nástroje mohou děti rozvíjet své sluchové vnímání a rytmické cítění. Během hry na hudební nástroj se žáci snaží sladit pohyb se zpěvem lidové písně, při které vyjadřují své pocity a nálady ze samotné hry na hudební nástroje. Pro hromadný doprovod lidových písniček, při kterém hraje více žáků najednou se snažíme využít různá chrástítka a bubínky, pomocí kterých můžeme snadno dosáhnout pravidelného zvuku a jednotného rytmu. Společná hra na hudební nástroje rozvíjí sociální vztahy ve třídě, kdy žáci spolu spolupracují při společné hře na hudební nástroje, která jim dává pocit souhry a sounáležitosti se skupinou. Žáci si mezi sebou jednotlivé hudební nástroje vzájemně půjčují a vyměňují (Růžičková, 2017).

4.2.4 Lidová slovesnost v hudební výchově

Hudebním textem můžeme podle Vejvody (2007) rozumět i další útvary lidové slovesnosti. Spousta lidových textů obsahuje výrazné akcenty a výstavba těchto textů počítá s intonací a pauzami. Často se v lidovém textu objevuje opakování a postupné rozvíjení nebo násobení různých motivů, díky kterým je text dynamický, má své tempo a rytmus. Tempo je v hudbě velmi důležité, lze ho zrychlovat nebo zpomalovat. Rozpočítadla a říkadla můžeme provádět sborovou deklamací v odlišných tempech, kdy se snažíme o propojení dynamiky s výrazem. Pro malé děti nejsou přirozená pomalá tempa, ale ani tempa příliš rychlá, protože mohou změnit celou náladu říkadla, pohádky nebo písně. Žáky bychom měli tedy nechat, aby si

našli sami své přiměřené tempo, které jim vyhovuje. Pro pochopení lidové textu je důležitý výraz, který se zabývá pečlivou výslovností. Měli bychom si dávat pozor na délku samohlásek, které dávají textu ojedinělý vnitřní život. Celkový výraz textu pak ovlivňuje jeho dynamika, která souvisí s uvědoměním si hudební formy a přednesem lidového textu. Při práci s říkadlem je důležité se zaměřit na jeho hudební akcenty a změny tempa. Hudebními a pohybovými aktivitami jako je například hra na tělo, můžeme u žáků rozvíjet rytmické cítění. V melodice se pak objeví všechny tyto složky, kterými jsou tempo, výraz, dynamika a rytmus. Měli bychom se snažit v hodinách hudební výchovy využívat říkadlové a stupňovité melodiky ke hře při zhudebňování útvarů lidové slovesnosti.

Lidové říkadlo je nejpřirozenější a nejjednodušší rytmizací, od jednoduchých říkadel přes různá rozpočítadla, ve kterých pohybu odpovídá slabika. Při říkání říkadel běží pravidelný rytmus bez ohledu na slabiky. U říkadel si tak žáci procvičují kromě rytmizace i jejich plynulou řeč a výslovnost (Dvořáková, 2011).

Výuka dětských lidových říkanek a říkadel může žákům přinést nejvíce zkušeností. Učitelé mohou shromažďovat a ukládat říkanky, vést žáky ke hraní her s nimi a k zapamatování říkanek. Učitelé mohou žákům vyprávět říkanky ve formě propojených příběhů, než se děti postupně sami naučí nazpaměť příběhy a zapamatují si je. Dětské říkanky se hodně rýmují, takže jsou hodně čtivé a líbivé pro dětské posluchače. Když děti zpívají říkanky, mohou zdědit lidovou kulturu v zajímavém procesu. Kromě toho jsou říkanky také kulturní umělecké pojetí, které můžeme vést kvalitně tak, aby děti mohly být vedeny k tomu, aby cítily důležitost toho, když se starají o druhé. Děti si pak více váží starších lidí, ale i dalších lidí, které mají kolem sebe už od svého dětství. Mladší děti mohou vést starší lidi k tomu, aby si vzpomněli na své dětství. Očekává se, že do procesu výuky se budou zapojovat rodiče a starší generace současně. Předáním různých historických tradic, kultur a zvyklostí se odráží v dětských říkankách, děti tak mohou přijmout plnohodnotnou výchovu lidové kultury od jejich dětství. Učitelé mohou zároveň spolupracovat s rodiči a předávat dětem říkanky, hrát s nimi hry a zpívat žákům lidové ukolébavky. Děti tak mohou při sledování napodobovat a inovovat hry, aby v dětství projevíli velký zájem o provozování lidové kultury (Lina, 2014).

4.2.5 Dětské folklorní hry jako vyučovací prostředky

K dětskému folkloru neodmyslitelně patří a jsou zároveň jeho nejvýraznější složkou dětské hry, které dříve sloužily hlavně ke komunikaci mezi nimi. Dětské folklorní hry měly nejprve výraznou jejich slovesnou složku, postupem času se rozrůstaly. Ze začátku se dětské hry

zaměřovaly hlavně na jejich lidovou slovesnou složku, později se ke složce slovesné přidaly veškeré herní projevy. Mezi nejznámější a nejčastější dětské lidové hry patří různé honičky, chytačky, lovy, závody, souboje, které jsou doprovázeny lidovými říkadly a nejsou k nim potřeba žádné rekvizity. Důležitým prvkem byly i dobové hračky, které byly v té dané době k dispozici. Děti si často hrály s různým materiálem, který měly doma k dispozici. Nejčastěji se hrálo s provázky, které měla každá domácnost a vzniklo tak mnoho provázkových her. Díky rozvoji technologií se později objevilo i známé skákání přes gumy. Spojené vlákno gumy je napnuté do tvaru obdélníku, náročnost hry se stupňuje s výškou gumy a odpočítává se. Během skákání gumy si děti říkaly nejrůznější říkadla, texty a písničky, kterými se skákání přes gumu začalo rytmizovat. Další oblíbenou dětskou lidovou hrou se slovesnou složkou jsou hry tleskací, při kterých se rozvíjí koordinace pohybu rukou pomocí pravidelného rytmu a poetiky obsahu říkadel. Tleskací hry s jejich slovesnou složkou patří mezi nejrozvinutější útvary dnešního slovesného dětského folkloru. Hrají se hlavně v kruhu, ve kterém dlaň jednoho hráče dopadá na sousedního hráče a děti mají za úkol ve správný čas uhnout s rukou a nenechat se unést rytmem říkadla. Hry se hrají především pro uspokojení z dané hry a někdy taky jako soutěžení v rychlosti a postřehu (Bittnerová, 2011).

Hra dokáže při práci s lidovou písní motivovat a spontánně zapojit všechny děti, u kterých probouzí především zájem, fantazii a představitivost malého zpěváka. Hra taky dokáže u dětí odstranit jejich bloky a podněcuje k hledání a nalézání možností jejich hlasu. Hlasové a pohybové hry žáky v hudební výchově více baví než jen opakovaná hlasová cvičení, protože při hře objevuje své vlastní možnosti tím, že je vtaženo do procesu hry (Tichá, 2005).

Hudebně pohybové a taneční hry se děti nemusí učit, protože vychází z rytmické deklamacce lidových říkadel, pořekadel, rozpočítáadel a jsou součástí dětských kolektivních her, takže je děti dobře ovládají. Lidové hry nekladou obtížné nároky, jelikož vychází z intonace lidových rozpočítáadel, ve kterých se opakují tóny ve stejné tónové výšce. Rytmus dětských lidových her je jednoduchý a opakující se. Do dětských folklorních her můžeme řadit hry, které vycházely z rozpočítadel jako hry En ten tyky a Zač ten kůň. Hry vycházely i z různých lidových říkadel jako hra Zlatá brána. Taneční folklorní hry mají mnohaletou tradici, vychází z her, které si děti na vesnicích dříve hrály. Děti si často hrály na pastvě, poli, u ohně a při čištění studánek. Během her si zpívaly lidové písničky, tančily a říkaly různé básničky, říkanky a pořekadla (Knopová, 2005).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

Výzkumná část diplomové práce se opírá o předchozí teoretickou část a zaměřuje se na to, zda je folklor integrován v hudební výchově na 1. stupni základní školy. Cílem diplomové práce je zjistit od učitelů 1. stupně základní školy, jak pojmají integraci folkloru v hodině hudební výchovy. Pro kvantitativně orientovaný výzkum byl vytvořen dotazník, který byl rozeslán učitelům hudební výchovy na 1. stupni základní školy ve Zlínském a Moravskoslezském kraji.

První kapitola praktické části představuje cíle výzkumu, na které navazují výzkumné otázky. Dále pak popisuje výzkumný soubor, metodu výzkumného šetření a sběru dat.

5.1 Cíle výzkumu

Tato podkapitola stanovuje hlavní výzkumný cíl a dílčí výzkumné cíle, které z toho hlavního cíle vycházejí. Při formulování cílů bylo vycházeno z teoretických poznatků o folkloru v hudebně výchovném procesu na 1. stupni základní školy.

Hlavním cílem mého výzkumu bylo zjistit, jak učitelé pojmají integraci folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy.

Dílčí výzkumné cíle:

- Zjistit, jakým způsobem učitelé reflektují tematiku folkloru a lidových tradic v hudebních činnostech.
- Identifikovat způsoby organizace výuky se zaměřením na integraci folkloru a lidových tradic.
- Porovnat integrované pojetí folkloru v hudební výchově ve Zlínském a Moravskoslezském kraji.
- Zjistit, jak ovlivňuje učitelova osobní zkušenost s aktivní folklorní činností integrování folkloru do výuky.

5.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka je stanovena na základě hlavního výzkumného cíle a zní: **Jak probíhá integrace folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy ve Zlínském a Moravskoslezském kraji?**

Následně jsem si stanovila dílčí výzkumné otázky, které souvisí s dílčími výzkumnými cíli a zní:

- VO1: Jak se učitelé zaměřují na tematiku folkloru a lidových tradic v hudebních činnostech?
- VO2: Jak učitelé postupují při organizaci výuky se zaměřením na integraci folkloru a lidových tradic?
- VO3: Jak se liší pojetí integrace folkloru podle oblasti, kde se škola nachází?
- VO4: Jaký vliv má vlastní zkušenost učitele s aktivní folklorní činností na integraci folkloru a lidových tradic v hodinách hudební výchovy?

5.3 Výzkumná metoda

Pro kvantitativně výzkumné šetření byla zvolena metoda dotazníku, což je podle Gavory (2010, s. 121) „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“ Chráska (2016, s. 158) definuje dotazník jako „soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba odpovídá písemně.“

Metodu dotazníku jsem si zvolila proto, abych zvládla oslovit, co nejvíce učitelů ve Zlínském a Moravskoslezském kraji, a získala tak větší množství dat. Tyto dva kraje byly zvoleny záměrně, protože se od sebe liší svou bohatostí a různorodostí v rámci folklorních oblastí.

Dotazník se skládá celkem z 24 položek (viz Příloha P I) a vychází ze zjištěných teoretických poznatků k diplomové práci. V dotazníku se vyskytují primárně otázky uzavřené, ve kterých mohli respondenti vybírat buď jednu nebo více odpovědí z daných možností. Podle Gavory (2010, s. 124) jsou uzavřené otázky takové, které „nabízí hotové alternativní odpovědi a úlohou respondenta je vyznačit vhodnou odpověď.“ V uzavřených otázka mohli respondenti nejčastěji vybírat z položek výčtových, které se podle Chrásky (2016, s. 158) vyznačují tím, že „respondent u nich vybírá současně několik odpovědí.“

Otevřené otázky v dotazníku sloužily hlavně pro zjištění demografických údajů jako je kraj a okres, ve kterém se nachází škola, ve které respondent učí. Respondenti mohli u některých otázek napsat i jinou možnost, než byla uvedena na výběr, jednalo se tedy o položky

polouzavřené. Dotazník byl vytvořen tak, že respondent musel odpovědět na všechny položky dotazníku.

V úvodní části dotazníku jsou respondenti ujištěni o anonymitě dotazníku a pro upřesnění je v úvodu vložena i definice pojmu folklor, na který je celý dotazník zaměřený a je důležité, aby respondenti pojmu folklor rozuměli. Další část dotazníku je zaměřena na demografické údaje jako pohlaví, věk, délka pedagogické praxe, kraj a okres, kde se jejich základní škola nachází. Od respondentů dotazník dále zjišťuje, jaké je jejich hudební vzdělání a na jaký hudební nástroj hrají. Postupně dotazník přechází ke konkrétním otázkám, které se zaměřují na folklor a jeho integraci prostřednictvím hudebních činností v hudební výchově na 1. stupni základní školy. Po hudebních činnostech dotazník od respondentů dále zjišťuje, jak postupují při organizaci výuky se zaměřením na integraci folkloru a lidových tradic. Na závěr celého dotazníku je uvedena položka, která slouží pro případné komentáře a poznámky respondentů k dotazníku.

Před rozesláním dotazníků učitelům, byl v listopadu 2023 proveden předvýzkum, kdy byl dotazník poskytnut osobně v tištěné podobě 3 učitelkám 1. stupně základní školy, se kterými jsem následně vedla rozhovor o znění stanovených otázek. Cílem předvýzkumu bylo zjistit srozumitelnost otázek a odpovědí dotazníku. Předvýzkumem bylo zjištěno, že všechny položky dotazníku jsou srozumitelné a není třeba je dále upravovat a měnit. Paní učitelky ocenily definici folkloru, která je vložena v úvodní části dotazníku.

5.4 Charakteristika výzkumného souboru a sběru dat

Na základě výzkumných cílů a otázek byl záměrně vybrán výzkumný soubor z učitelů 1. stupně Zlínského a Moravskoslezského kraje. Respondenti museli splňovat následující podmínky:

- Učitel 1. stupně základní školy.
- Učitel, který vyučuje hudební výchovu.
- Učitel, jehož pracoviště se nachází ve Zlínském nebo Moravskoslezském kraji.

Základním předpokladem realizace výzkumného šetření byla ochota učitelů vyplnit dotazník.

5.4.1 Sběr dat a zpracování získaných dat

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 208 učitelů. Učitelé byli osloveni e-mailem pomocí elektronického dotazníku prostřednictvím platformy Google Forms. Dotazníky byly rozesílány učitelům jednotlivě na jejich osobní e-mailové adresy. Sběr e-mailových adres probíhal pomocí atlasu školství, ve kterém jsem si vyhledala školy jednotlivého kraje a na stránkách jednotlivých škol jsem pak vyhledala adresy učitelů prvního stupně. Učitelům byly zasílány dotazníky od 12. prosince 2023 do 29. února 2024. Dotazník byl rozeslán celkem 2406 učitelům, z toho 1096 ze Zlínského kraje 1310 z Moravskoslezského kraje. Návratnost dotazníku je 8,7 %, která podle Gavory (2010, s. 130) znamená „poměr počtu odeslaných dotazníků k počtu vyplněných a vrácených dotazníků.“ Přestože se jedná o nízké procento návratnosti, tak pro diplomovou práci je počet vrácených dotazníků dostačující, jelikož složení respondentů je vyhovující a v mém výzkumu nehraje procento návratnosti důležitou roli.

Získaná data z platformy Google Forms byla převedena do tabulek v programu Microsoft Excel. Následně byly vytvořeny grafy a tabulky pro jednotlivé položky dotazníku, které znázorňují získaná data. Tyto data z dotazníkového šetření jsou podrobně analyzována a interpretována v následující šesté kapitole pomocí deskriptivní statistiky, která podle Chrásky (2016, s. 16) „shromážděná data popisuje tak, aby poskytovala co možná nejpřesnější, přehlednou a názornou informaci o měřených hromadných jevech.“. Každá tabulka obsahuje absolutní hodnotu, vedle které je uvedena i hodnota procentuální.

6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Tato kapitola se celá bude věnovat analýze a interpretaci dat získaných z dotazníkového šetření. V této kapitole budou představeny jednotlivé dotazníkové položky a jejich následné zpracování, díky tomu, pak bude v následující sedmé kapitole odpovězeno na výzkumné otázky. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 208 učitelů ze Zlínského a Moravskoslezského kraje, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole.

6.1 Výsledky dotazníkového šetření a jejich interpretace

V této kapitole budou představeny výsledky dotazníkového šetření. Nejprve byla všechna data z online dotazníku prostřednictvím platformy Google Forms převedena a analyzována v programu Microsoft Excel, pomocí kterého byly následně vytvořeny tabulky a grafy. Jednotlivé dotazníkové položky budou následně pomocí popisné statistiky popsány a interpretovány tak, jak jdou v dotazníku za sebou.

1. Vaše pohlaví

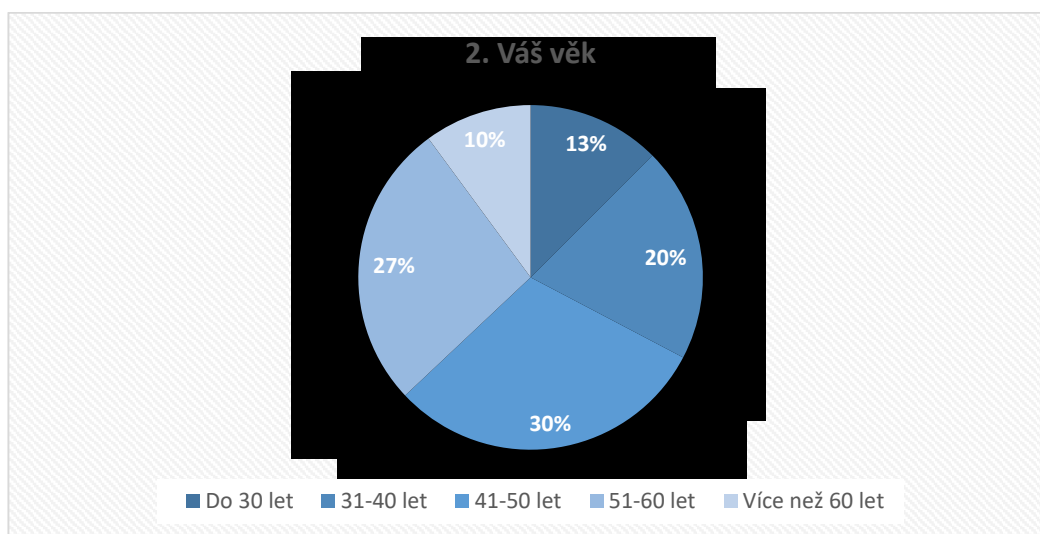
Na tuto dotazníkovou položku odpovědělo z celkového počtu 208 respondentů 197 žen a 11 mužů, což se dalo předpokládat, že počet participantů ženského pohlaví bude převládat, protože na 1. stupni pracuje více žen než mužů na pozici učitele. Ale i tak je překvapujícím faktem, že 5,3 % mužů učí hudební výchovu na 1. stupni základní školy a tento fakt je pro výzkumné šetření hodnotný.

Tabulka 2 – Pohlaví

Pohlaví	Absolutní četnost	Relativní četnost
Žena	197	94,7 %
Muž	11	5,3 %
Celkem	208	100 %

2. Váš věk

Z koláčového grafu je patrné, že dotazníkové šetření se zúčastnilo nejvíce respondentů, což je 30 % ve věku 41–50 let, nejméně věkově početnou skupinu – 10 % pak tvořili učitelé nad 60 let. Věk respondentů je pro výzkumné šetření důležitý, protože starší učitelé si více vážou tradice a kultury našeho regionu, protože k starší době a hodnotám mají blíže. Naopak spoustu mladých učitelů může ještě stále navštěvovat taneční a pěvecké folklorní soubory, vystupovat a účastnit se různých folklorních akcí, takže mohou své zkušenosti s aktivní folklorní činností předávat i svým žákům ve výuce.

Graf 1 – Věk

3. Jaká je délka Vaší praxe v základní škole?

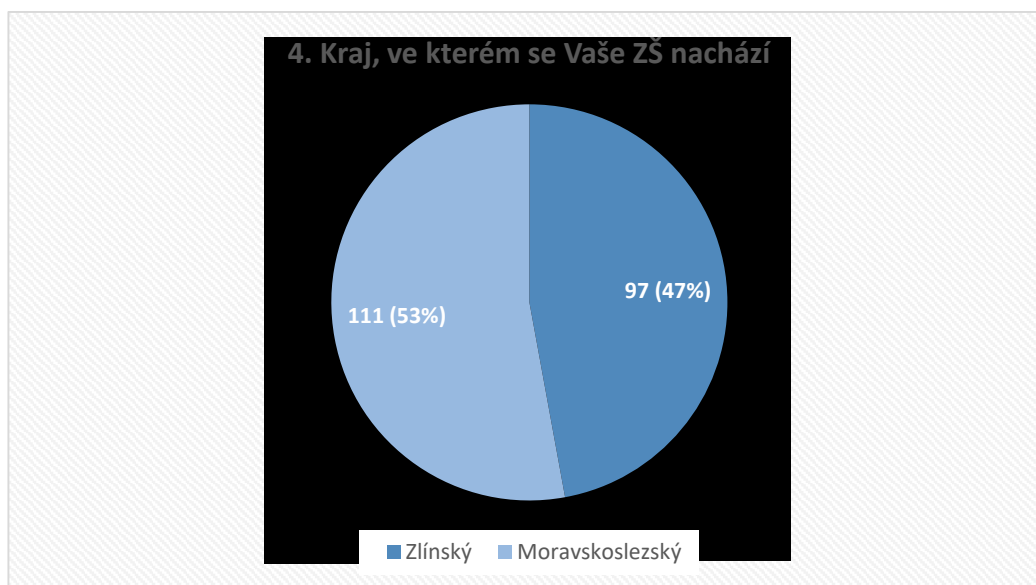
V této dotazníkové položce byla zjišťována délka pedagogické praxe učitelů. Z tabulky na další straně je patrné, že šetření se zúčastnilo nejvíce respondentů s praxí více než 20 let – 49,5 %, což je pro dotazníkové šetření přínosné, protože učitelé s delší praxí mají i více zkušeností a mohli se tak setkat s různými podobami integrace folkloru ve výuce za dobu své pedagogické praxe. Nejméně početnou skupinou pak byli respondenti, kteří učí v základní škole prvním rokem. Tito respondenti jsou pro můj výzkum také důležití, protože by mohli mít na začátku své praxe spoustu elánu a nových nápadů ze studia na vysoké škole.

Tabulka 3 – Délka praxe

Délka praxe	Absolutní četnost	Relativní četnost
0 – 1 rok	13	6,3 %
2 – 5 let	24	11,5 %
6 – 10 let	21	10,1 %
11 – 15 let	26	12,5 %
16 – 20 let	21	10,1 %
Více než 20 let	103	49,5 %

4. Kraj, ve kterém se Vaše ZŠ nachází

Dotazníková položka o umístění školy byla pro mě podstatná, protože jedním z cílů mého výzkumu je porovnat integrované pojetí folkloru v hudební výchově ve Zlínském a Moravskoslezském kraji. Z koláčového grafu je patrné, že na můj dotazník odpověděl přibližně stejný počet respondentů z obou krajů. Ze Zlínského kraje odpovědělo 53 % a z Moravskoslezského 47 %, což je pro výzkumné šetření důležité a nečekala jsem, že mi odpoví tolik učitelů i z Moravskoslezského kraje, který nežije tak folklorem jako kraj Zlínský.

Graf 2 – Kraj

5. Okres, ve kterém se Vaše ZŠ nachází

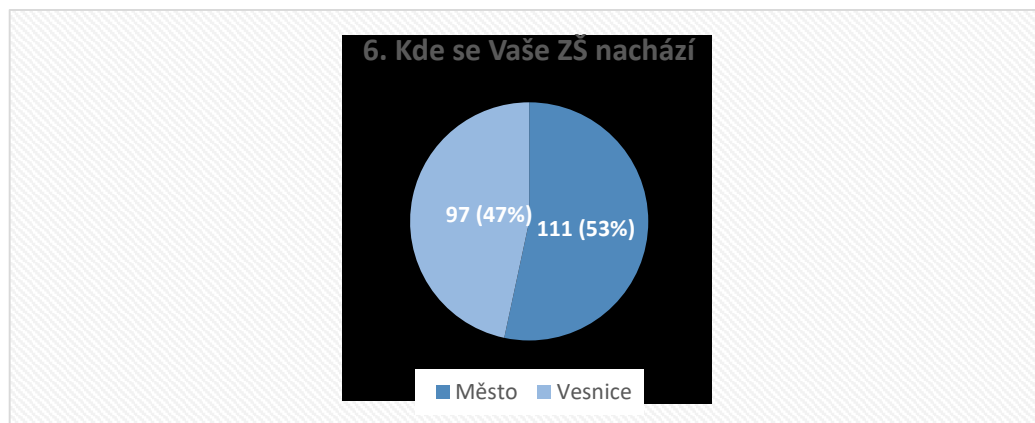
Zjistit okres, ve kterém se školy respondentů nachází nebylo pro výzkum už tak podstatné, ale zajímalo mě však, jestli na dotazník odpoví učitelé ze všech okresů Zlínského a Moravskoslezského kraje, což se podařilo. Překvapivým zjištěním bylo, že nejvíce respondentů 16,3 % odpovědělo z okresu Uherské Hradiště, který není tak velký, co se týká rozlohy, počtu obyvatel a škol, jako ostatní okresy. Myslím si, že to může být tím, že se okres Uherské Hradiště nachází v oblasti Slovácko, která je na folklor velmi bohatá. Dále bylo také překvapivé, že v okrese Zlín, Ostrava a Opava byl počet respondentů stejný a to 27, což je 13 %.

Tabulka 4 – Okres

Okres	Absolutní četnost	Relativní četnost
Zlín	27	13,0 %
Vsetín	16	7,7 %
Uherské Hradiště	34	16,3 %
Kroměříž	20	9,6 %
Ostrava–město	27	13,0 %
Opava	27	13,0 %
Nový Jičín	9	4,3 %
Karviná	20	9,6 %
Frýdek–Místek	16	7,7 %
Bruntál	12	5,8 %

6. Kde se Vaše ZŠ nachází?

Poslední dotazníková položka, která se týkala polohy školy byla pro výzkum velmi důležitá, protože bylo potřebné zjistit, jestli se liší pojetí integrace folkloru v hudební výchově ve školách ve městech od škol v obcích. Graf na další straně ukazuje, že počet respondentů, kteří mají školu ve městech – 47 % je přibližně stejně velký jako počet respondentů se školou na vesnici – 53 %. Předpokládala jsem, že odpoví daleko více učitelů, kteří žijí na vesnici, je však faktem, že na vesnicích učí méně učitelů než ve školách ve městě.

Graf 3 – Poloha ZŠ

7. Jaké je Vaše hudební vzdělání?

Tato položka dotazníku se zaměřovala na hudební vzdělání učitelů základních škol. Respondenti mohli zaškrtnout více odpovědí. Překvapujícím zjištěním bylo, že pouze 15 učitelů z 208 nehraje na žádný hudební nástroj, což je pozitivní zjištění, protože učitelé, kteří učí hudební výchovu by měli umět hrát alespoň na jeden hudební nástroj. Nejvíce respondentů odpovědělo, že se naučilo hrát na hudební nástroj v rámci pedagogického studia na vysoké škole, což by mělo být pro všechny učitelé povinné. Ne všichni učitelé však po skončení studia pokračují ve hře na hudební nástroj. Potěšujícím zjištěním také bylo, že základní uměleckou školu absolvovalo 88 učitelů v 1. cyklu a v 2. cyklu 42 učitelů. Hru na hudební nástroj se totiž učitelé nejlépe naučí právě na základní umělecké škole, kde se kromě intenzivního hraní na daný hudební nástroj věnují i hudební nauce a souborové hře.

Tabulka 5 – Hudební vzdělání

Hudební vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nehrají na žádný hudební nástroj.	15	4,1 %
Jsem samouk.	48	13,2 %
Jsem absolvent ZUŠ 1. cyklus.	88	24,2 %
Jsem absolvent ZUŠ 2. cyklus.	42	11,5 %
Hra na hudební nástroj v rámci pedagogického studia na střední škole.	37	10,2 %
Hra na hudební nástroj v rámci pedagogického studia na vysoké škole.	118	32,4 %
Jsem absolvent konzervatoře.	2	0,5 %
Workshopy, kurzy, letní školy.	14	3,8 %

8. Na jaký hudební nástroj hrajete?

V návaznosti na předchozí dotazníkovou položku mě zajímalo, na jaké hudební nástroje učitelé nejčastěji hrají. Není překvapením, že nejvíce učitelů hraje na klavír a kytaru. Překvapivým zjištěním však bylo že 2 respondenti uvedli, že hrají na cimbál, který se považuje za jeden z hlavních folklorních hudebních nástrojů. Dalším překvapením bylo, že 11 respondentů připsalo do kolonky jiné možnosti v dotazníku akordeon, který není tak typickým nástrojem, na který by učitelé ve výuce hráli. 94 učitelů odpovědělo, že hrají na zobcovou flétnu, což je užitečné, protože na některých školách se žáci v rámci hudební výchovy na flétnu učí hrát. Žáci při hře na flétnu začínají jako první hrát lidové písně, které jsou pro ně nejlehčí na hru a dobře je znají. Respondenti mohli zaškrtnout více odpovědí, takže je patrné, že mnoho z nich nehraje jen na hudební nástroj, ale hraje na nástrojů více.

Tabulka 6 – Hudební nástroj

Hudební nástroj	Absolutní četnost	Relativní četnost
Na žádný hudební nástroj nehraji.	20	5,0 %
Klavír	151	37,8 %
Kytara	84	21,0 %
Housle	18	4,5 %
Sopránová zobcová flétna	94	23,5 %
Ukulele	10	2,5 %
Akordeon	11	2,8 %
Varhany	5	1,3 %
Klarinet	5	1,3 %
Cimbál	2	0,5 %

9. Jaká je Vaše zkušenost s aktivní folklorní činností?

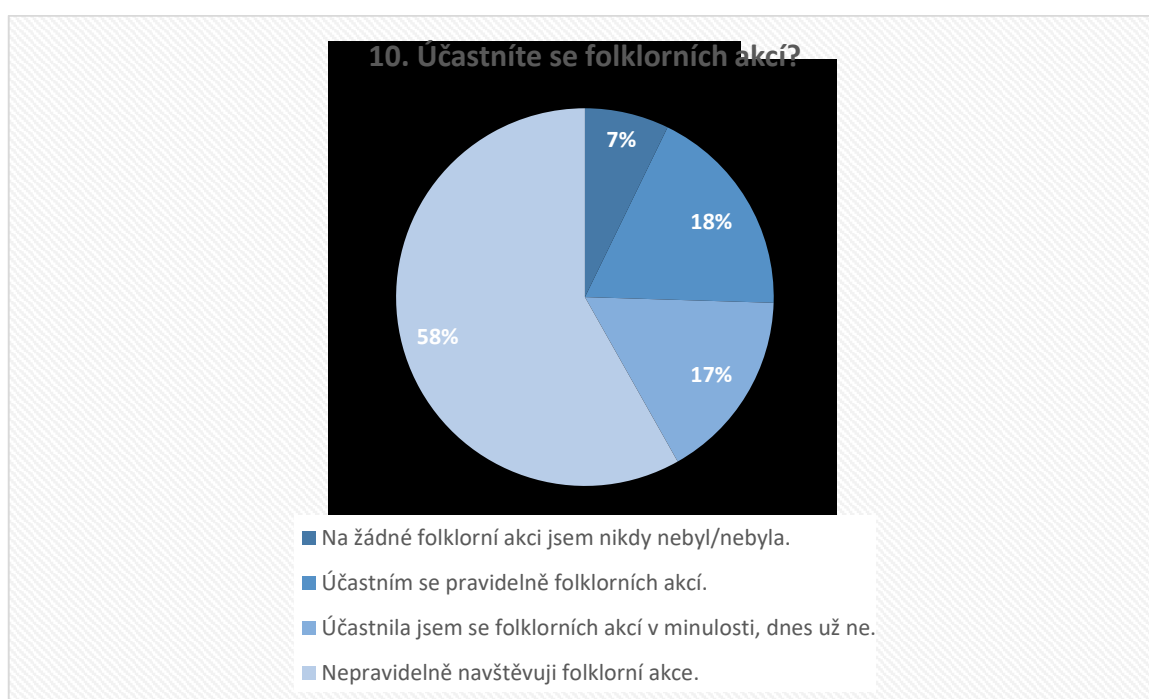
Jelikož se diplomová práce zabývá integrací folkloru, tak mě zajímalo, jaká je vlastní zkušenost učitelů s aktivní folklorní činností. Tato dotazníková položka je pro výzkum důležitá, protože poslouží k odpovědi na poslední výzkumnou otázku, která se ptá na to, jaký vliv má vlastní zkušenost učitele s aktivní folklorní činností na integraci folkloru a lidových tradic v hodinách hudební výchovy. Žádnou zkušenost s aktivní folklorní činností má 104 respondentů, což je přesně polovina z 208. Překvapivým a pozitivním zjištěním pro mě však bylo, že celkem 50 respondentů tančilo ve folklorním souboru. Jako další možnost uvedlo 11 respondentů, že hrálo nebo stále hraje v cimbálové muzice, což je pro učitele hudební výchovy velkým přínosem a mohou tak sami žákům hrát lidové písně nebo je pozvat na jejich vystoupení. Ve folklorním souboru tančí jen 7 respondentů, ale v minulosti v něm tančilo respondentů 50, což je velmi vysoké číslo, které mě překvapilo. Učitelé mohou tak žákům předat své zkušenosti a naučit je v rámci hudebně pohybové výchovy spoustu folklorních tanců a písní, které oni sami dobře znají a ovládají.

Tabulka 7 – Zkušenost s aktivní folklorní činností

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost
Tančím ve folklorním souboru v současné době.	7	2,7 %
Tančil/a jsem ve folklorním souboru.	50	19,2 %
Vedu folklorní soubor.	3	1,1 %
Vedla jsem folklorní soubor.	3	1,1 %
Vedu dětský folklorní soubor.	3	1,1 %
Vedla jsem dětský folklorní soubor.	12	4,6 %
Zpívám ve folklorním souboru.	13	5,0 %
Zpívala jsem ve folklorním souboru.	24	9,2 %
Vedu pěvecký sbor.	18	6,9 %
Vedl/a jsem pěvecký sbor.	16	6,1 %
Nemám žádnou zkušenost s aktivní folklorní činností.	104	39,8 %
Hra v cimbálové muzice.	8	3,1 %

10. Účastníte se folklorních akcí?

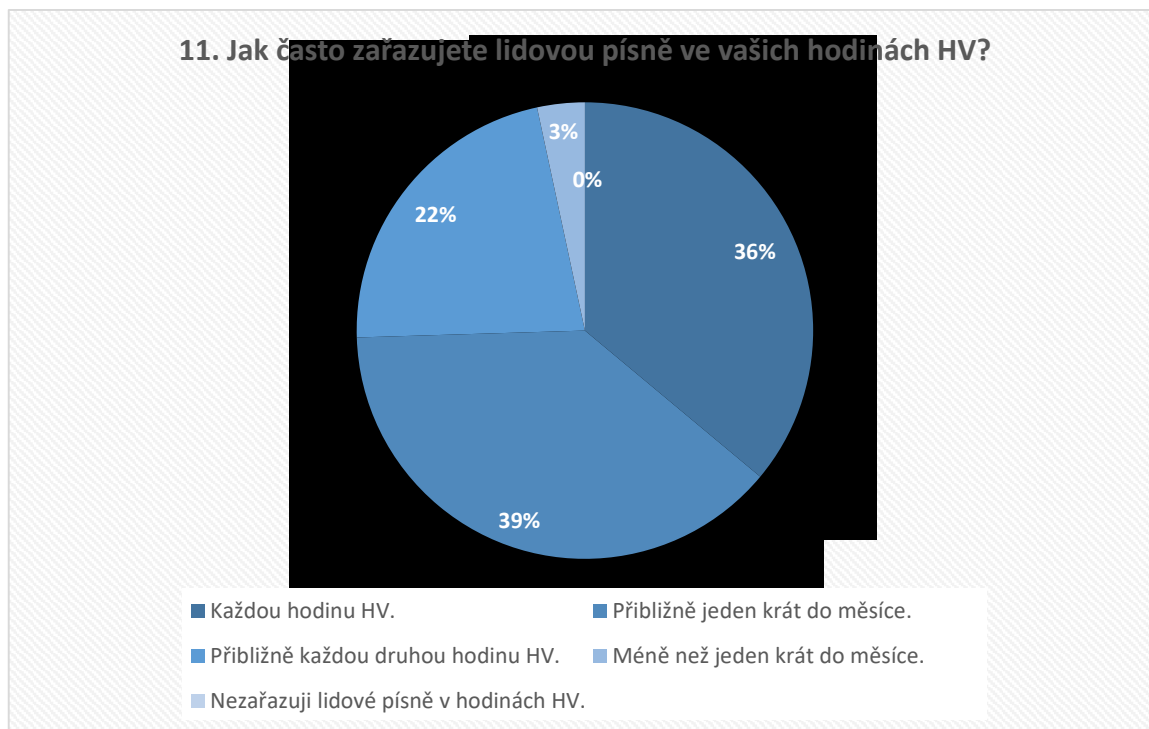
V souvislosti s předchozí dotazníkovou položkou mě také zajímalo, jestli se učitelé účastní folklorních akcí. Výhodou této dotazníkové položky bylo, že na ni mohli odpovídat i učitelé, kteří nemají žádnou aktivní zkušenost s folklorní činností. Mohou se totiž akcí účastnit i jako pozorovatelé a nemusí na ní nutně vystupovat s folklorní souborem nebo pěveckým sborem. Respondenti měli možnost zaškrtnout jen jednu odpověď. Potěšujícím zjištěním pro mě bylo, že jen 7 % učitelů nikdy nebylo na žádné folklorní akci, jak můžeme vidět z kruhového grafu níže. Nepravidelně navštěvuje folklorní akce 58 % učitelů, což je více než polovina respondentů a je vidět, že o folklorní akce je stále v dnešní době zájem.

Graf 4 – Účast na folklorních akcí

11. Jak často zařazujete lidovou píseň ve vašich hodinách hudební výchovy?

Od této dotazníkové položky se v dotazníku už konkrétně zaměřuje na integraci folkloru v hodinách hudební výchovy a další dotazníkové položky tuto otázku více rozšiřují a prohlubují. Potěšujícím zjištěním bylo, že nikdo z respondentů neodpověděl, jak můžeme vidět na grafu na další straně, že nezařazuje lidovou píseň v hodinách hudební výchovy, protože lidová píseň do hudební výchovy patří. Překvapivým a pozitivním zjištěním bylo, že 36 % učitelů zařazuje lidovou píseň do každé hodiny hudební výchovy a 39 % zařazuje lidovou píseň do každé druhé hodiny. Lidová píseň je tedy učiteli v hodinách hudební výchovy stále hojně využívána, což je pro výzkumné šetření důležité a hodnotné zjištění.

Graf 5 – Zařazení lidové písně v HV

12. Jakým způsobem zařazujete lidovou píseň ve vašich hodinách hudební výchovy?

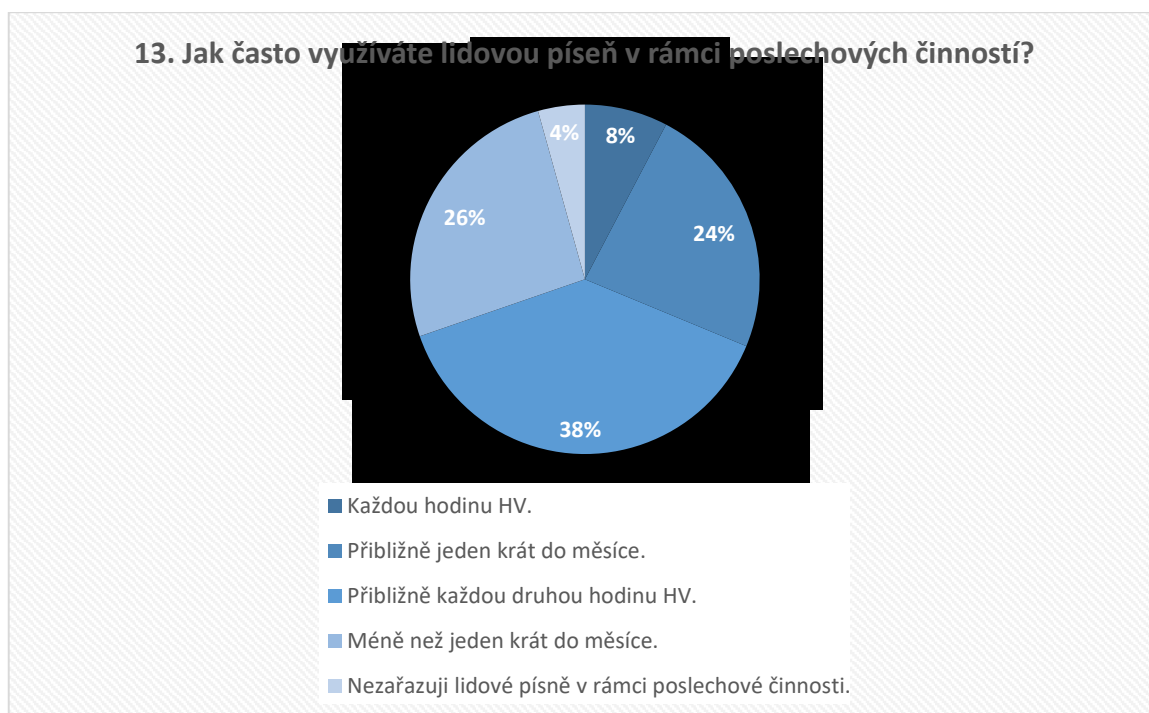
Jelikož v předchozí dotazníkové položce všichni respondenti odpověděli, že zařazují lidovou píseň do hodin hudební výchovy, tak mě dále zajímalo, jakým způsobem to dělají. Tato otázka se tedy obecně zaměřuje na to, jaké hudební činnosti učitelé nejčastěji využívají při práci s lidovou písní a lidovou hudbou. Respondenti mohli označit více odpovědí, protože lidovou píseň mohou zařazovat do hodiny různými činnostmi a způsoby. Nejčastějším způsobem zařazení lidové písně v hodinách hudební výchovy je podle počtu respondentů v rámci pěvecké činnosti. Tuto možnost uvedlo 197 respondentů, jak můžeme vidět v tabulce na další straně. Jako intonační pomůcku využívá lidovou píseň jen 27 učitelů. Velmi potěšujícím zjištěním bylo, že učitelé ve velkém počtu zařazují lidovou píseň i do činností instrumentálních, poslechových a hudebně pohybových. Hudebně pohybové činnosti uvedlo 122 respondentů, což je velmi překvapující zjištění, protože jsou náročnější na přípravu a organizaci než činnosti poslechové. Při podrobné analýze každého jednotlivého dotazníku zvláště jsem zjistila, že 10 respondentů zvolilo všech pět možností, které byly na výběr, což bylo velmi překvapivé a pozitivní zjištění.

Tabulka 8 – Způsob zařazení lidové písně

	Absolutní četnost	Relativní četnost
V rámci poslechové činnosti.	75	14,2 %
V rámci pěvecké činnosti zpíváme s žáky lidové písně.	197	37,2 %
V rámci instrumentální činnosti doprovázíme lidovou píseň na hudební nástroje.	109	20,6 %
V rámci hudebně pohybové činnosti tančíme lidové tance.	122	23,0 %
Jako intonační pomůcku.	27	5,0 %

13. Jak často využíváte lidovou píseň v rámci poslechových činností?

Jelikož respondenti v předchozí otázce uvedli, že lidovou píseň zařazují do hodiny hudební výchovy i v rámci poslechových činností, tak mě v této dotazníkové položce zajímalo, jak často s žáky lidové písničky učitelé poslouchají. Nejčastěji učitelé poslouchají s žáky lidové písničky přibližně jedenkrát do měsíce, což uvedlo 38 % učitelů. Každou hodinu zařazuje poslech lidových písní do hodiny hudební výchovy jen 4 % učitelů. Na stejné úrovni je pak poslech lidových písní méně než jedenkrát do měsíce 26 % a přibližně jedenkrát do měsíce 24 %.

Graf 6 – Frekvence poslechu lidové hudby

14. Jakým způsobem pracujete s lidovou písní s žáky v rámci poslechových činností?

Tato dotazníková položka navazuje na tu předchozí a více ji rozšiřuje a upřesňuje. Nejvíce respondentů uvedlo, že provádí rozbor reprodukované ukázky lidové písně. Překvapujícím zjištěním bylo, že 84 učitelů hraje svým žákům lidové písně živě na nějaký hudební nástroj. Žáci tak mají z poslechu lidových písní větší prožitek, než když jsou lidové písně a hudba jen přehrávané pomocí reproduktoru. Lidová píseň slouží u 71 učitelů jako inspirace pro tvorbu při různých činnostech. Lidové písně tedy mohou učitelé s žáky poslouchat i v jiných předmětech než jen v hudební výchově. V této otázce mohli respondenti zvolit více odpovědí. Z tabulky níže je tedy patrné, že více respondentů využívá více než jeden z uvedených způsobů pro práci s lidovou písní v rámci poslechových činností.

Tabulka 9 – Způsob práce s lidovou písní

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Provádíme rozbor živě znějící lidové písně (hrají já sám/sama).	84	25,5 %
Provádíme rozbor reprodukované ukázky lidových písní.	99	30,1 %
Lidová píseň slouží jako inspirace pro tvorbu.	72	21,9 %
Lidová píseň slouží pouze jako zvukový podkres v jiných předmětech.	28	8,5 %
Lidová píseň slouží k relaxaci.	44	13,4 %
Žádným způsobem.	2	0,6 %

15. Jakým způsobem provádíte rozbor lidových písní v rámci poslechové činnosti?

Poslední věc, která mě v rámci poslechových činností v dotazníku zajímala bylo to, jakým způsobem učitelé provádí rozbor lidových písní. Překvapivým zjištěním bylo, že na stejné úrovni učitelé uvedli, že provádí rozbor textu lidových písní, zabývají se hudebními nástroji, které zazněly v ukázce a hovoří o motivech lidové písně. Přesný počet respondentů u jednotlivých odpovědí je uveden v tabulce na další straně. Jen 18 respondentů uvedlo, že neprovádí s žáky rozbor lidových písní. Je tedy pozitivní, že učitelé s lidovou písní po jejím

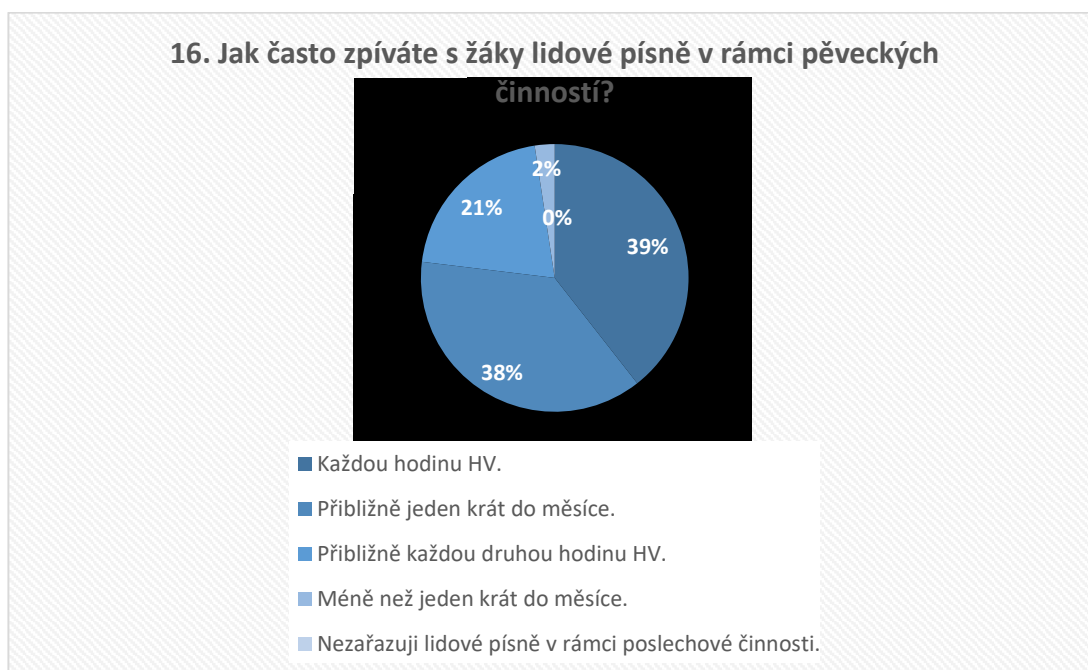
poslechu dále pracují. Žáci si tak více uvědomí význam lidové písně a pochopí, co jim sděluje a o čem je.

Tabulka 10 – Způsob rozboru lidových písní

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Provádíme rozbor textu lidových písní.	138	26,7 %
Zabýváme se hudebními nástroji, které zazněly v ukázce.	136	26,4 %
Zaměřujeme se na pocity při poslechu skladby.	98	19,0 %
Hovoříme o motivech lidových písní.	126	24,4 %
Neprovádíme s žáky rozbor lidových písní.	18	3,5 %

16. Jak často zpíváte s žáky lidové písně v rámci pěveckých činností?

U této dotazníkové položky se dotazník začíná zaměřovat na další hudební činnosti, jimiž jsou činnosti pěvecké. Nejprve mě zajímalo, jak často učitelé s žáky zpívají lidové písně. Velmi překvapivým a pozitivním zjištěním bylo, že nejvíce respondentů – 39 % uvedlo, že s žáky zpívají každou hodinu hudební výchovy a taky nikdo neuvedl, že by s žáky lidové písně nikdy v hodině hudební výchovy nezpíval, což je znázorněno i na grafu níže.

Graf 7 – Frekvence zpěvu lidových písní

17. S jakým hudebním doprovodem zpíváte s žáky lidové písně v hodinách HV?

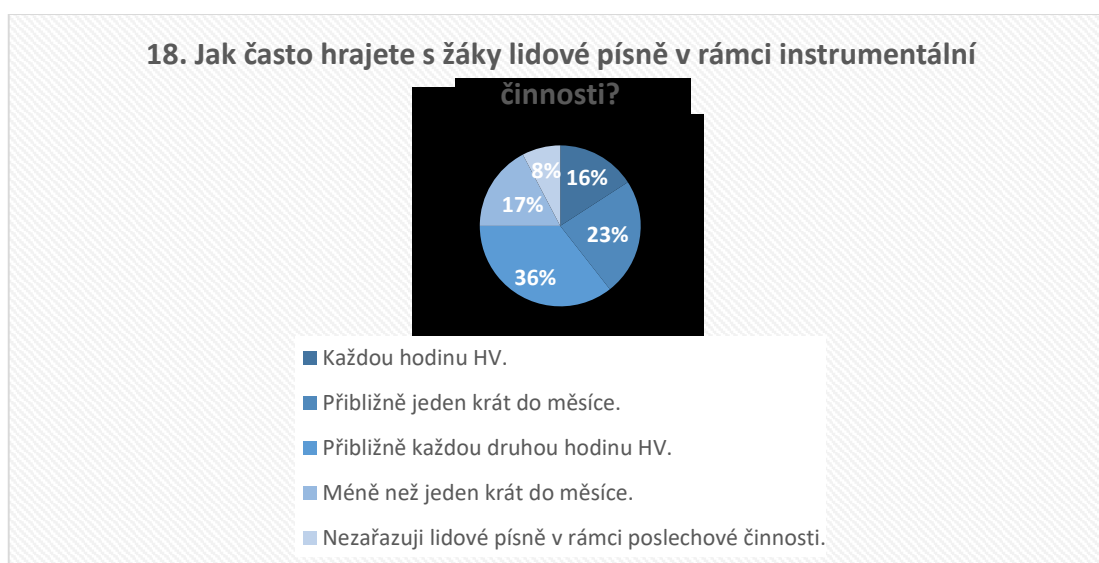
Tato dotazníková položka navazuje na tu předchozí a zajímá mě v ní, s jakým hudebním doprovodem učitelé zpívají s žáky lidové písně. Nejvíce respondentů uvedlo, že zpívá lidové písně s instrumentálním doprovodem učitele, to uvedlo 151 respondentů. 99 respondentů uvedlo, že zpívají lidové písně s hudebním doprovodem žáků, což je velmi pozitivní a překvapivé zjištění. Pro žáky se tak stává zpěv lidových písní díky hře na hudební nástroj přitažlivější a zábavnější, než když mají zpívat s hudební nahrávkou nebo bez doprovodu. Velmi potěšující je, že nikdo neuvedl, že by s žáky lidové písně nezpíval.

Tabulka 11 – Hudební doprovod při zpěvu

	Absolutní četnost	Relativní četnost
S mým instrumentálním doprovodem.	151	36,2 %
S hudební nahrávkou.	125	30,0 %
S hudebním doprovodem žáků.	99	23,7 %
Bez hudebního doprovodu.	42	10,1 %
Nezpíváme s žáky lidové písně.	0	0 %

18. Jak často hrajete s žáky lidové písně v rámci instrumentálních činností?

Lidové písně nehraje s žáky v hudební výchově 8 % učitelů, což je odpověď s nejnižším počtem respondentů, ale čekala jsem ještě nižší číslo. Nejvíce respondentů – 36 % uvedlo, že s žáky hraje lidové písně v rámci instrumentální činnosti přibližně každou druhou hodinu.

Graf 8 – Frekvence hraní lidových písní

19. Jaké tradiční lidové hudební nástroje krom těch nejčastěji využívaných (klavír, kytara, flétna) používáte k doprovodu lidových písní v rámci instrumentálních činností?

V dotazníkovém šetření mě dále zajímalo, jaké méně časté hudební nástroje učitelé v hodinách hudební výchovy používají k doprovodu lidových písní. Největší četnost byla u chřestidel, tuto možnost uvedlo 110 respondentů. Dá se předpokládat, že na chřestidla hrají v hudební výchově hlavně žáci než učitelé. Překvapivým zjištěním bylo, že 4 respondenti uvedli, že hrají na cimbál v hudební výchově, což není tak časté a pro navození zájmu u žáku je hra na cimbál dobrým prostředkem. Cimbál je pro žáky netradiční hudební nástroj, který je dokáže zaujmout. Dá se tedy předpokládat, že škola musí být cimbálem vybavená a musí mít pro něj i dostatek prostoru v učebně.

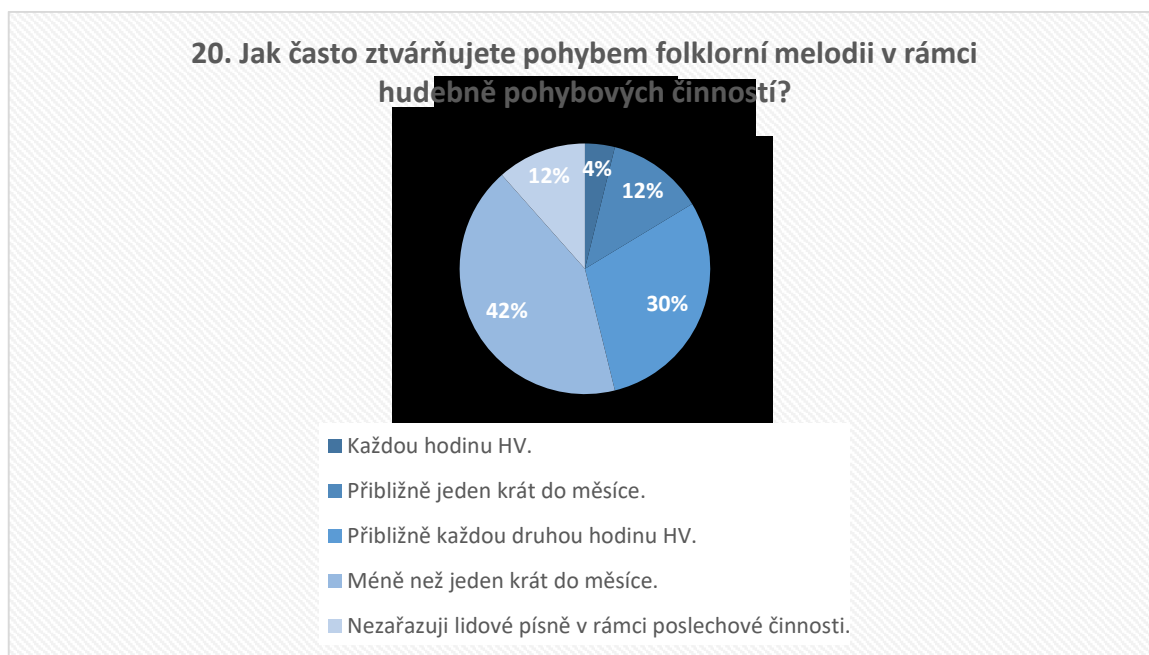
Tabulka 12 – Lidové hudební nástroje ve výuce

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Housle	10	3,0 %
Cimbál	4	1,2 %
Vozembouch	5	1,5 %
Fanfrnoch	4	1,2 %
Řehtačky	51	15,3 %
Klapačky	75	22,5 %
Chřestidla	110	33,1 %
Frkačky	18	5,4 %
Na žádný lidový nástroj s žáky v HV nehrají.	52	15,6 %
Akordeon	4	1,2 %

20. Jak často ztvárňujete pohybem folklorní melodii v rámci hudebně pohybových činností?

Poslední činnosti, které se v dotazníku objevují jsou činnosti hudebně pohybové. Dotazník nejprve od respondentů zjišťuje, jak často a jestli vůbec ztvárňují učitelé s žáky pohybem folklorní melodii v hodinách hudební výchovy. Velmi překvapivým zjištěním pro mě bylo,

že 4 % učitelů uvedlo, že ztvárňují pohybem folklorní melodii každou hodinu. Čekala jsem, že tuto možnost si nevybere žádný z respondentů. Nejčastější odpovědí bylo méně než jedenkrát do měsíce, což se dalo předpokládat, protože hudebně pohybovým činnostem není věnován v hudební výchově dostatek prostoru, protože jsou náročnější na přípravu a zabírají i více času.

Graf 9 – Frekvence hudebně pohybových činností

21. Jakým způsobem v rámci hudebně pohybových činností se zaměřujete na folklor?

Dále mě u pohybových činností zajímal způsob, jakým se učitelé v rámci těchto činností zaměřují na folklor. Nejčastější odpovědí bylo, že učitelé s žáky hrají na tělo, to uvedlo dokonce 193 respondentů. Dalším častým způsobem bylo, že učitelé učí žáky lidové tance, na což navazuje další dotazníková položka.

Tabulka 13 – Způsob hudebně pohybových činností

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Učím žáky lidové tance.	120	21,5 %
Pohybová improvizace žáků na základě lidových písní.	64	11,5 %
Vlastní zpracování variace na lidové tance žáky.	37	6,6 %
Hra na tělo (tleskání, dupání atd.).	193	34,6 %
Žáci předvádějí text lidové písně pohybem.	83	14,9 %
Dramatizace lidové písně.	60	10,8 %

22. Pokud jste u předchozí otázky zvolil/a mimo jiné první možnost, tak jaké lidové tance do výuky zařazujete?

Tato dotazníková položka navazuje na tu předchozí, jak již bylo zmíněno a odpovídají na ni jen respondenti, kteří zvolili v předchozí položce mimo jiné i první možnost a to, že učí žáky lidové tance. V této dotazníkové položce mě totiž dále zajímalo, jaké lidové tance konkrétně učitelé nejčastěji s žáky tančí. Nejčastější respondenti vybrali dva tanec mazurku a polku, což se dalo předpokládat, a proto byly tyto dva tance uvedené jako první dvě možnosti v odpovědích. Je zajímavé, že v předchozí položce odpovědělo jen 120 respondentů, že učí žáky lidové tance a u mazurky bylo 127 odpovědí. Takže u předchozí dotazníkové položky učitelé buď neodpověděli pravdivě nebo se jim už k předchozí otázce nechtělo zpětně vracet.

Tabulka 14 – Lidové tance a jejich zařazení ve výuce

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Polka	117	28,6 %
Mazurka	127	31,1 %
Valčík	81	19,8 %
Čardáš	8	2 %
Podšable	8	2 %
Verbuňk	9	2,2 %
Kalamajka	56	13,7 %
Sedlcké	3	0,7 %

23. Jakým způsobem kromě klasické výuky se zaměřujete s žáky na folklor?

Touto dotazníkovou položkou už dotazník opouští hudební činnosti a zaměřuje se na způsob, jakým se učitelé kromě klasické výuky zaměřují na folklor. Jelikož jedním z dílčích cílů výzkumu je identifikovat, jakým způsobem se vedle klasické výuky učitelé zaměřují na integraci folkloru a lidových tradic, je tato dotazníková položka pro výzkum důležitá. Nejčastěji učitelé s žáky navštěvují výchovné koncerty, které mohou mít i lidové nebo folklorní zaměření. Překvapilo mě, že 72 respondentů uvedlo, že se s žáky účastní regionálních oslav, výročí a slavností. Dokonce do poznámek učitelé uvedli, že sami s žáky tvoří i program a vystoupení na tyto slavnosti nebo alespoň vypomáhají při těchto akcích.

Jen 4 respondenti uvedli, že nevyužívají žádný jiný způsob pro integraci folkloru, což je potěšujícím zjištěním. 57 učitelů uvedlo, že folklor integrují v rámci projektové výuky. Tato možnost byla uvedena jako první odpověď, protože v teoretické části mnoho autorů integraci folkloru doporučuje právě prostřednictvím projektové výuky.

Tabulka 15 – Způsoby zaměření na folklor

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Projektové vyučování.	57	9,8 %
Exkurze.	49	8,4 %
Výchovný koncert.	124	21,2 %
Muzeum lidového umění.	53	9,1 %
Prohlídka skanzenu.	91	15,6 %
Návštěva jarmarku.	84	14,4 %
Návštěva trhů.	50	8,6 %
Účast žáků na regionálních oslavách, výročích a slavnostech.	72	12,3 %
Žádným	4	0,6 %

24. Jakým způsobem reflektujete mezipředmětové vazby s tématem folkloru?

Má poslední dotazníková položka se zaměřovala na mezipředmětové vazby s tématem folkloru. Český jazyk zvolilo 194 respondentů z 208, což je velmi vysoké číslo, které se však dalo předpokládat, protože lidové říkanky a pořekadla se na prvním stupni hojně využívají. Druhým nejčastějším předmětem, který zvolilo 176 respondentů byl předmět prvouka, ve kterém se žáci setkávají s tematikou folkloru a lidových tradic v učivu o vlastním regionu, jak je zmíněno i v teoretické části. Jen 5 respondentů uvedlo, že do žádných jiných předmětů folklor neintegrují, což je velmi pozitivní zjištění a z tabulky níže jde vidět, že se učitelé snaží integrovat folklor skoro ve všech předmětech na 1. stupni základní školy.

Tabulka 16 – Mezipředmětové vazby s tématem folkloru

	Absolutní četnost	Relativní četnost
Český jazyk (např. říkanky, pořekadla, pranostiky, rčení, texty folklorních písní).	194	25,6 %
Matematika (např. rozpočítávadla).	45	5,9 %
Prvouka, Přírodověda, Vlastivěda (např. svátky našeho regionu, události regionu).	176	23,2 %
Výtvarná výchova (např. malování slováckých ornamentů a lidových krojů).	106	14,0 %
Tělesná výchova (např. lidové tance).	87	11,4 %
Pracovní činnosti (např. výroba hudebních lidových nástrojů, výroba starodávných řemeslných výrobků, výrobky z proutí, slámy, kukuřičného šustí, textilie a dřeva).	96	12,6 %
Dramatická výchova (např. lidové divadlo, dětské hry, obyčejové výstupy, hry obchůzkové, hry sousedské a loutkové hry)	48	6,3 %
Do žádných jiných předmětů folklor neintegruji.	5	0,7 %
Anglický jazyk.	2	0,3 %

7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Tato kapitola představuje výsledky výzkumu na základě získaných dat z dotazníkového šetření zaměřeného na zjištění, jak učitelé pojmají integraci folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy. V kapitole jsou představeny cíle výzkumu a odpovědi na výzkumné otázky, které nám dají odpověď na hlavní výzkumnou otázku, která zní: Jak probíhá integrace folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy ve Zlínském a Moravskoslezském kraji?

VO1: Jak se učitelé zaměřují na tematiku folkloru a lidových tradic v hudebních činnostech?

Tato první výzkumná otázka se zaměřuje na integrace folkloru v hudebních činnostech, které můžeme podle teorie výše dělit na pěvecké činnosti, instrumentální činnosti, hudebně pohybové činnosti a poslechové činnosti. Nejprve jsem se zaměřila na poslechové činnosti. Výsledky dotazníkového šetření ukázaly, že v rámci poslechových činností učitelé zařazují ukázky lidových písní průměrně jeden krát do měsíce. Nejčastěji je poslech lidových písní realizován rozbohem živě znějící hudby, kdy učitelé sami hrají žákům lidové písně na hudební nástroje a rozbohem reprodukované ukázky lidových písní. Samotný rozbor lidových písní pak učitelé provádí tak, že rozebírají samotný text lidové písně, zabývají se hudebními nástroji, které zazněly v ukázce lidové písně a hovoří o motivech lidových písní se žáky. Je tedy velmi pozitivní, že učitelé do svých hodin zařazují poslech lidových písní a dále s nimi pracují. Následně mě zajímaly činnosti pěvecké. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že více jak dvě třetiny učitelů zpívají s žáky lidové písně každou nebo přibližně každou druhou hodinu hudební výchovy, což je velmi pozitivní zjištění. Dokonce žádný z respondentů neodpověděl, že by s žáky v hodině hudební výchovy nezpíval lidové písně vůbec. Nejčastěji učitelé zpívají s žáky lidové písně s učitelovým doprovodem na hudební nástroj nebo s doprovodem samotných žáků, což je velmi pozitivní zjištění. Žáci zpívají raději s instrumentálním doprovodem než bez něj nebo jen s hudební nahrávkou, kterou učitelé často pouští z internetu. Jelikož nejvíce respondentů odpovědělo, že zpívají s žáky lidové písně s instrumentálním doprovodem, tak mě dále zajímalo, jak často učitelé s žáky hrají lidové písně v hodinách hudební výchovy a jaké hudební nástroje nejčastěji používají. Zaměřuji se tedy už na další hudební činnosti, a to činnosti instrumentální. Zjistila jsem, že učitelé v průměru hrají s žáky nejčastěji jeden krát do měsíce lidové písně. Do toho se však nepočítá hra učitelů lidových písní na hudební nástroj, ale hra samotných žáků na hudební nástroje. Učitelé nejčastěji doprovází lidové písně z těch klasických nástrojů hlavně na

klavír, dále pak někteří učitelé hrají lidové písně na housle či akordeon, které nejsou tak typické a žáky mohou více zaujmout. Překvapivým zjištěním bylo, že 4 učitelé uvedli, že hrají v hodině hudební výchovy lidové písně na cimbál, což je velmi ojedinělé. Žáci pak k doprovodu lidových písní nejčastěji používají chřestidla, řehtačky a klapačky. Posledními hudebními činnostmi, kterými se dotazník zabýval byly hudebně pohybové činnosti. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že učitelé ne tak často zařazují hudebně pohybové činnosti ke ztvárnění folklorní melodie jako v ostatních hudebních činnostech. Nejčastěji učitelé učí žáky tančit lidové tance a často využívají i hru na tělo. Nejčastější lidové tance, které učitelé učí žáky jsou polka a mazurka, což se dalo předpokládat, protože tyto tance jsou velmi známé a rozšířené. Zajímavým zjištěním bylo, že někteří učitelé vyučují své žáky i tradiční lidové jako jsou čardáš, podšable a verbuňk.

Z toho tedy vyplývá, že učitelé se nejčastěji zaměřují na tematiku folkloru a lidových tradic prostřednictvím pěveckých hudebních činností. Ke zpěvu používají hlavně instrumentální doprovod jak žáků, tak i jejich. Učitelé nejčastěji hrají žákům lidové písničky na klavír nebo flétnu a žáci zase hrají na různá chřestidla a klapačky. Na stejné úrovni s instrumentální činností využívají učitelé i činnosti hudebně pohybové pro integraci folkloru do hodin hudební výchovy, ve kterých žáky učí tančit hlavně lidové tance nejčastěji polku a mazurku. Folklorní melodii často ztvárňují i hrou na tělo. Nejméně učitelé využívá činností poslechových, ve kterých s žáky provádí rozbor folklorního textu, věnují se hudebním nástrojům, které zazněly v ukázce, motivům a pocitům z dané skladby.

VO2: Jak učitelé postupují při organizaci výuky se zaměřením na integraci folkloru a lidových tradic?

Další výzkumná otázka se snaží zjistit, jaký způsobem se učitelé zaměřují na folklor kromě klasické výuky. Z analýzy dotazníku vyplynulo, že učitelé nejčastěji navštěvují s žáky výchovné koncerty, které mohou mít i folklorní zaměření, což ovšem záleží na pořadateli koncertu. Dále učitelé uvedli, že s žáky chodí do muzea lidového umění, skanzenu a navštěvují různé jarmarky a trhy. Překvapivým zjištěním bylo, že hodně respondentů uvedlo, že se s žáky účastní regionálních oslav, výročí a slavností. Dokonce do poznámek učitelé uvedli, že sami s žáky často tvoří program a nacvičují vystoupení na tyto slavnosti nebo alespoň vypomáhají při těchto akcích. Učitelé ve škole nejčastěji integrují tematiku folkloru a lidových tradic do předmětu český jazyk a prvouka, což se dalo předpokládat, protože prostřednictvím těchto předmětů mohou žáci pracovat s folklorními texty, řešit historii, zvyky a tradice jejich regionu. Prostřednictvím výtvarných a pracovních činností pak učitelé

s žáky malují slovácké ornamenty, vyrábí hudební lidové nástroje a další řemeslné výrobky. K tvoření učitelé často žákům pouští lidovou hudbu jako inspiraci pro žákovu tvorbu.

VO3: Jak se liší se pojetí integrace folkloru podle oblasti, kde se škola nachází?

Na třetí výzkumnou otázku získáme odpověď pomocí analýza jednotlivých dotazníků, aby se zjistilo, jak odpovídali učitelé Zlínského kraje a jak učitelé Moravskoslezského kraje, kteří působí ve škole v obci a ve městě.

Odpověď bylo složité zjistit. K odpovědi posloužila dotazníková položka číslo 4 o poloze základní školy, ve které učitelé učí, dále pak dotazníková položka číslo 6 o poloze školy, zda leží v obci nebo ve městě. Po zjištění polohy mě u respondentů také zajímalo, jakým způsobem zařazují lidovou píseň v jejich hodinách hudební výchovy a jak často lidovou píseň ve svých hodinách využívají, k čemuž posoužila dotazníková položka číslo 11 a 12.

V programu Microsoft Excel byla vytvořena speciální tabulka viz níže, do které byla jednotlivá data z dotazníku převáděna a zaznamenávána. Z tabulky lze vyčíst, že nejvíce integrují folklor ve svých hodinách hudební výchovy učitelé ze Zlínského kraje, jejichž škola se nachází v obci, a to dokonce v 93 %. Toto zjištění je velmi potěšující, ale není však překvapivé, protože lidé v obcích ve Zlínském kraji žijí daleko více folklorem a dodržují tradice než lidé ve městech. Nejméně pak integrují folklor učitelé z Moravskoslezského kraje, jejichž škola se nachází v obci, což je velmi překvapující zjištění, protože jsem předpokládala, že v Moravskoslezském kraji budou folklor méně integrovat učitelé z městských škol než ze škol, které se nachází v obci.

Tabulka 17 – Integrace folkloru podle polohy

	Absolutní četnost	Relativní četnost				Absolutní četnost	Relativní četnost	
Zlínský kraj	97	47 %	Obec	55	Integrovaní folkloru	Ano	51	93 %
				42		Ne	4	7 %
			Město	42	Integrovaní folkloru	Ano	32	76 %
						Ne	10	24 %
Moravskoslezský kraj	111	53 %	Obec	43	Integrovaní folkloru	Ano	28	65 %
				68		Ne	15	35 %
			Město	68	Integrovaní folkloru	Ano	47	69 %
						Ne	21	31 %

Rozdíl mezi Zlínským a Moravskoslezským krajem je zobrazen podle tabulky níže, ze které lze vyčíst, že učitelé ze Zlínského kraje integrují folklor v 86 % a učitelé z kraje Moravskoslezského integrují folklor v 68 %.

Tabulka 18 – Integrace folkloru podle kraje

	Absolutní četnost	Relativní četnost		Absolutní četnost	Relativní četnost	
Zlínský kraj	97	47 %	Integrovaní folkloru	Ano	83	86 %
				Ne	14	14 %
Moravskoslezský kraj	111	53 %	Integrovaní folkloru	Ano	75	68 %
				Ne	36	32 %

U školy v obci a ve městě je tomu podobně. Podle tabulky níže jde jasně vidět, že učitelé v obcích integrují folklor ve svých hodinách v 81 % a učitelé ve městech v 72 %. Rozdíl není však tak velký, jak jsem předpokládala. Může to být i tím, že učitelé, kteří žijí na vesnici učí ve škole ve městě, takže zvyky a tradice předávají i svým žákům ve škole.

Tabulka 19 – Integrace folkloru podle obce nebo města

	Absolutní četnost	Relativní četnost		Absolutní četnost	Relativní četnost	
Obec	98	47 %	Integrovaní folkloru	Ano	79	81 %
				Ne	19	19 %
Město	110	53 %	Integrovaní folkloru	Ano	79	72 %
				Ne	31	38 %

VO4: Jaký vliv má vlastní zkušenost učitele s aktivní folklorní činností na integraci folkloru a lidových tradic v hodinách hudební výchovy?

V poslední výzkumné otázce mě zajímali i samotní učitelé. Jestli jejich zkušenost s aktivní folklorní činností ovlivňuje to, jak oni sami integrují folklor a lidové tradice v jejich hodinách hudební výchovy. Pro zodpovězení této otázky jsem musela data z dotazníku převést do další tabulky, podobně jako u předchozí výzkumné otázky, protože ze samotných odpovědí z dotazníku to nešlo vyčíst a musela jsem jít tedy více do hloubky. Z tabulky níže lze vyčíst, že učitelé, kteří mají aktivní zkušenost s folklorní činností integrují folklor daleko častěji a prostřednictvím více hudebních činnostech než učitelé, kteří zkušenost s folklorem nemají. Velmi potěšujícím zjištěním bylo, že 92 % učitelů, kteří mají zkušenost s aktivní folklorní činností tuto svou zkušenost předávají i svým žákům ve škole a snaží se folklor v hodinách hudební výchovy velmi často integrovat. Oproti tomu učitelé, kteří nemají

zkušenost s aktivní folklorní činností, nemají ani takový zájem o samotnou integraci folkloru v jejich hodinách, přesto bylo pozitivním zjištěním, že alespoň 61 % učitelů, se snaží ve svých hodinách folklor integrovat, i když s ním nemá žádnou osobní zkušenost.

Tabulka 20 – *Učitelova zkušenost s aktivní folklorní činností a její vliv*

	Absolutní četnost	Relativní četnost		Absolutní četnost	Relativní četnost
Zkušenost s aktivní folklorní činností	104	50 %	Integrovaní folkloru	96	92 %
			Neintegrování folkloru	6	6 %
Nezkušenost s aktivní folklorní činností	104	50 %	Integrovaní folkloru	63	61 %
			Neintegrování folkloru	41	39 %

Nyní můžu na základě výše zodpovězených výzkumných otázek odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, která zní: **Jak probíhá integrace folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy ve Zlínském a Moravskoslezském kraji?**

Odpovědi na dílčí výzkumné otázky přinesly komplexní pohled na integraci folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy. Na základě zjištěných informací lze říci, že učitelé uplatňují integraci folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy především prostřednictvím pěveckých činností. Folklorní písně se nejčastěji zpívají s instrumentálním doprovodem učitele na klavír nebo s instrumentálním doprovodem žáků na chřestidla a řehačky. Folklor je dále nejčastěji integrován do předmětů český jazyk a prvouka, ve kterých učitelé s žáky pracují s folklorními texty, řeší historii, zvyky a tradice jejich regionu. O integraci folkloru se snaží učitelé z obou krajů. Nejčastěji však folklor integrují ve svých hodinách učitelé ze Zlínského kraje, kteří učí v obci.

Celkově lze tedy říci, že integrace folkloru na 1. stupni základní školy je velmi často a hojně uplatňována. Je tedy pozitivní, že folklor a tradice ze školní výuky ještě zcela nevymizeli a učitelé se o tematiku folkloru neustále zajímají a chtějí ji předávat svým žákům.

8 DISKUSE

Během vyhodnocování výzkumného šetření se objevila řada překvapivých informací, kterým se bude tato kapitola věnovat. Důležité je v této kapitole zmínit i limity, se kterými se výzkum potýkal. Na základě dotazníkového šetření se ukázalo, že tematika folkloru a lidových tradic z hodin hudební výchovy nevymizela a učitelé se stále o integraci folkloru v hodinách hudební výchovy pokoušejí v poměrně velké míře.

V teoretické části bylo uvedeno, že nejlepším způsobem, jak integrovat folklor ve školní výuce je podle více autorů prostřednictvím projektové metody, která umožňuje podle Šrámkové (2012) kladení otázek a jejich zkoumání k jednotlivému tématu pomocí skupinové nebo samostatné práce a má vliv i na rozvoj hudebních dovedností. Podle Poláškové (2007) mohou žáci získávat informace do projektu ohledně tradic a folkloru od svých prarodičů, pamětníků v obci nebo kronikářů a budovat si tak díky projektu dobré vztahy s lidmi ze svého okolí. Toto teoretické zjištění se však bohužel v dotazníkovém šetření výrazně neprojevovalo v takovém počtu, jak jsem předpokládala. Jen 57 respondentů z 208 uvedlo, že folklor prostřednictvím projektové výuky integruje, což bylo překvapujícím zjištěním a celkem i zklamáním. Dále bude téma projektové výuky zmíněno v doporučení pro praxi níže. Dalším překvapivým zjištěním bylo, že učitelé z Moravskoslezského kraje, kteří učí ve škole ve městě integrují folklor více než ti, kteří učí na školách v obci. Ve Zlínském kraji tomu bylo však naopak, což se dalo předpokládat, že učitelé z obce budou folklor integrovat více než učitelé z města.

Potěšujícím zjištěním také bylo, že někteří učitelé uvedli, že hrají v cimbálové muzice, takže mohou své žáky doprovázet v hodině hudební výchovy při zpěvu a tanci lidových písní nebo pomocí jejich hudební ukázky zprostředkovávat poslechové činnosti. Učitelé tedy sami zprostředkovávají žákům živou zkušenost s hudebním folklorem, která je pro žáky atraktivní. Žáci tak mohou o folklor projevit díky učiteli větší zájem a učitel je může motivovat a inspirovat ke hře na hudební nástroj.

Dalším překvapivým zjištěním bylo, že učitelé nejméně využívají poslechové činnosti k integraci folkloru v hodině hudebních činností. Předpokládala jsem, že hudebně pohybové činnosti budou nejméně využívané, protože zaberou více času na přípravu a jsou pro ně i náročnější podmínky jako dostatek času, místa a prostoru ve třídě, a hlavně je pro ně potřebná učitelova dovednost tančit lidové tance než pro činnosti poslechové, které nejsou tak náročné na přípravu. Pozitivní na tom však bylo to, že učitelé s žáky dále po poslechu

lidových písní se skladbou pracují a věnují se jí tak, že s žáky provádí rozbor folklorního textu, věnují se hudebním nástrojům, které zazněly v ukázce, a i motivům a pocitům z dané skladby.

V komentářích, které někteří respondenti u dotazníku zanechali, mě potěšilo to, že někteří z nich napsali, že si uvědomili, že folklor nezařazují do svých hodin tak často a že by to chtěli napravit, což je pro můj výzkum velmi pozitivní zpráva a jsem ráda, že k tomuto uvědomění přispěl i můj dotazník.

8.1 Limity výzkumu

Během realizace výzkumu bylo zjištěno několik limitů.

Dotazníky byli učitelům rozesílány jednotlivě elektronicky prostřednictvím e-mailových adres, které jednotlivé školy zveřejnily na svých webových stránkách. Ne všechny školy však měly zveřejněné emaily na jejich učitele, proto se dotazník nemohl dostat ke všem učitelům Zlínského a Moravskoslezského kraje. Přesto hodnotím návratnost dotazníků jako úspěšnou.

Jsem si také vědoma toho, že pro hlubší vhled do problematiky by bylo vhodnější zvolit kvalitativní výzkum a metodu pozorování a rozhovor s učiteli hudební výchovy na 1. stupni základní školy. Tyto metody se mi však nejevily jako dobré, protože učitelé by se na mé pozorování mohli připravit a záměrně nachystat hodinu, která se bude folkloru věnovat. Taky by se při sběru dat mohlo stát to, že bych přišla do školy na pozorování a v ten den by zrovna integrace folkloru neprobíhala a já bych neměla, co pozorovat a nenasbírala bych dostatek dat.

Hlavním limitem mého dotazníky bylo to, že jsem se nemohla respondentů zpětně doptávat na věci, které mi byly nejasné z jejich odpovědí.

Dalším limitem výzkumu vnímám to, že předvýzkum probíhal pouze prostřednictvím konzultace s učiteli, u kterých jsem byla na praxi a nerozeslala jsem zkušební dotazníky více učitelům.

Při vyhodnocování dotazníku se objevily různé nesrovnalosti v odpovědi učitelů, kdy se jejich odpovědi neshodovaly s odpověďmi z předchozí otázky.

9 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Na základě zjištěných údajů z výzkumného šetření lze formulovat několik doporučení pro integraci folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy.

Pro integraci folkloru je nejvíce důležitá učitelova snaha a jeho osobní zkušenost se samotným folklorem, jak ukázaly výsledky výzkumu. V dotazníku přesně polovina učitelů uvedla, že mají zkušenost s aktivní folklorní činností a tato jejich zkušenost, pak i dále ovlivňuje to, jakým způsobem folklor ve svých hodinách integrují a jak na folklor nahlízejí.

Učitelé, kteří nemají zkušenost s aktivní folklorní činností mají k dispozici spoustu dostupného metodického materiálu pro práci s lidovou písní, podle kterého se mohou inspirovat a velké množství literatury, což je zmíněno i v teoretické části. Také se mohou inspirovat i u svých kolegů, kteří zkušenost s aktivní folklorní činností mají a mohou je do tematiky folkloru více zasvětit. Sami učitelé se mohou snažit různé folklorní akce navštěvovat jako diváci, na kterých se mohou inspirovat a nasát folklorní atmosféru.

Jedním z doporučení by mohla být tandemová výuka hudební výchovy, během které by spolupracoval učitel, který má zkušenost s aktivní folklorní činností s učitelem, který tuto zkušenost nemá. Učitelé mohou během výuky spolupracovat, vzájemně si vypomáhat a doplňovat se.

Učitelé by se dále mohli navzájem ve výuce navštívit a pozorovat. Učitelé tak uvidí ukázkou toho, jak mohou s folklorem pracovat a mohou se hodinou svého kolegy inspirovat. Naopak učitelé, kteří mají zkušenost s aktivní folklorní činností mohou říct, co by na hodině svého kolegy, který tuto zkušenost nemá, změnili a dát mu doporučení, co udělat příště jinak.

Jelikož v učebnách hudební výchovy nebo klasických třídách není často dostatek prostoru, tak učitelé s žáky lidové tance v hodinách příliš často netančí, mohli by tedy věnovat nácvičku lidového tance hodinu tělesné výchovy v tělocvičně, kde je dostatek prostoru pro tanec. Řešením může být i spojit hodinu tělesné a hudební výchovy, protože v jedné vyučovací hodině nelze stihnout důkladně nacvičit všechny kroky lidového tance a dostatečně ho s žáky procvičit.

Folklor bych dále doporučila integrovat hlavně prostřednictvím projektové výuky, které se může účastnit víc tříd a učitelů v rámci různých předmětů, jak je zmíněno i v teoretické části a zmiňuji se o tom i v diskusi. Učitelé, kteří mají zkušenost s aktivní folklorní činností se tak mohou spojit s učiteli, kteří tuto zkušenost nemají a předat jim své zkušenosti. Spolupráce

mezi učiteli je ve škole důležitá. Projektová výuka dává možnost žákům nahlížet na folklor z více úhlů pohledu než jen z oblasti hudební výchovy. Tematika folkloru se pro žáky může stát díky projektové výuce více atraktivní, přináší jim hluboké prožitky a city, které je motivují pro další zájem o folklor díky výchově zážitkem, jak uvádí i Schauerová a Maňáková (2015).

Výchova zážitkem je tedy při integraci folkloru velmi důležitá, proto by učitelé mohli s žáky navštěvovat různé jarmarky a akce, kde vystupují folklorní soubory. Učitelé zároveň mohou zorganizovat ve škole folklorní vystoupení, na které mohou pozvat jeden z folklorních souborů z jejich okolí nebo uspořádat koncert cimbálové muziky. Někteří učitelé uvedli, že sami tančí ve folklorním souboru nebo tančili. Toho by mohli využít a svým žákům jejich folklorní soubor představit.

Dále bych do výuky doporučila zařazovat i dětské folklorní hry, kterých je mnoho. Můžeme je zařazovat do hodin tělesné výchovy ve formě různých honiček a chytaček s lidovými říkadly. Do výuky hudební výchovy můžeme zařazovat pak hry tleskací, při kterých se rozvíjí koordinace pohybu rukou pomocí pravidelného rytmu a poetiky obsahu říkadel, jak je uvedeno v teoretické části.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala integrací folkloru na 1. stupni základní školy, kdy se konkrétně zaměřovala na to, jak učitelé integrují tematiku folkloru a lidových tradic ve svých hodinách hudební výchovy.

Teoretická část diplomové práce popisuje integraci jako takovou v obecné rovině, ve které popisuje, že učivo v hudební výchově můžeme integrovat pomocí čtyř hudebních činností. Toto teoretické zjištění je pro diplomovou práci velmi podstatné, protože první výzkumná otázka zjišťuje, jak se učitelé zaměřují na tematiku folkloru a lidových tradic v hudebních činnostech. Dále se pak teoretická část zaměřuje na tematiku folkloru, které je věnována celá druhá kapitola. Poslední dvě kapitoly se pak už konkrétně zaměřují na folklor a lidové tradice ve výchově a vzdělávání.

Praktická část stanovuje výzkumné cíle, na které navazují výzkumné otázky. Hlavním cíle výzkumu bylo zjistit, jak učitelé pojmají integraci folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy, na který navazovaly dílčí cíle, které se spolu s hlavním cílem výzkumu podařilo naplnit. Výzkum probíhal pomocí dotazníkového šetření, kdy byl dotazník rozeslán učitelům Zlínského a Moravskoslezského kraje. Výsledky dotazníkového šetření byly interpretovány a zpracovány do tabulek a grafů pomocí deskriptivní statistiky. V závěru praktické práce byly prezentovány i limity výzkumu a doporučení pro praxi učitelů, které se týkají doporučení pro práci s tematikou folkloru a lidových tradic ve škole s žáky 1. stupně.

Výsledky výzkumu ukázaly, že učitelé na 1. stupni základní školy nejčastěji integrují folklor v hudební výchově prostřednictvím pěveckých činností, kdy učitelé a žáci zpěv lidových písní doprovází hrou na hudební nástroje. Učitelé tematiku folkloru integrují hlavně v předmětu prvouka a český jazyk. Z výsledku dotazníkového šetření bylo zjištěno, že rozdíl mezi integrací folkloru ve Zlínském a Moravskoslezském kraji není tak velký, jak se předpokládalo. Překvapením a pozitivním zjištěním, který výzkum přineslo bylo, že integrace folkloru ve školách na 1. stupni je v dnešní době stále hojně realizována a o tematiku folkloru je stále zájem, jak u učitelů, tak i u žáků.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Baran, L., & Staňková, J. (2019). *Poklady lidového umění*. Ottovo nakladatelství.
- Biber, K. (2016). The effects of folk dance training on 5-6 years children's physical and social development. *Journal of Education and Training Studies*, 4(11), 213–226. <https://doi.org/10.11114/jets.v4i11.1820>
- Bittnerová, D. (2011). Kultura dětí a dětský folklor. In P. Janeček (Ed.), *Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé společnosti* (s. 13–38). Národní muzeum a Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.
- Blahůšek, J. (2006). *Identifikace a dokumentace jevů tradiční lidové kultury v České republice*. Národní ústav lidové kultury.
- Blahůšek, J., Jančár, J., Krist, J., Soukup, V., Tyllner, L., & Uherek, Z. (2011). *Malý etnologický slovník*. Národní ústav lidové kultury.
- Brouček, S., & Jeřábek, R. (2007). *Lidová kultura: Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezka*. Mladá fronta. <http://www.eu.avcr.cz/cs/vyzkum/strategie21/narodopisna-encyklopedie/>
- Cinc, E. (2018). Musical education at the preschool age – the start on the road to performance. *Bulletin Transilvania University of Brasov*. 11(2), 41–48. https://webbut.unitbv.ro/index.php/Series_VIII/article/view/2672/2105
- Daniel, L. (2010). *Metodiky hudební výchovy*. Motnanex.
- Derevjaníková, A., & Dzurilla, M. (2014). *Hudobná výchova v predprimárnej edukácii*. Metodicko-pedagogické centrum. https://archiv.mpc-edu.sk/sites/default/files/projekty/vystup/derevjanikova_dzurilla_0.pdf
- Doušek, R., Drápala, D., Křížová, A., Pavlicová, M., & Válka, M. (2015). *Časové a prostorové souvislosti tradiční lidové kultury na Moravě*. Masarykova univerzita.
- Dvořáková, H. (2011). *Pohybové činnosti v předškolním vzdělávání* (2. vyd.). Dr. Josef Raabe, s.r.o.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido.
- Haratyk, A., & Czerwińska-Górz, B. (2017). Folk art and culture in the historical and educational context. *Czech-Polish Historical and Pedagogical Journal*, 9(2), 31–45. <https://journals.muni.cz/cphpjournal/article/view/15096>

Hesová, A. (2011). *Integrace ve výuce*. Metodický portál RVP.CZ. <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/12039/integrace-ve-vyuce.html>

Holas, M. (2004). *Hudební pedagogika*. Akademie múzických umění v Praze.

Chráška, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu* (2. vyd.). Grada Publishing, a.s.

Janeček, P. (2011). Folklor jako sociální produkt. Subkultury a malé sociální skupiny jako prostředí šíření současného folkloru. In P. Janeček (Ed.), *Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé společnosti* (s. 7–12). Národní muzeum a Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

Knopová, B. (2005). *Činnosti hudebně pohybové v systému hudebního vzdělávání na ZŠ a SŠ*. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.

Kodejška, M. (2002). *Integrativní výchova hudební výchova dítěte předškolního věku*. Karlova univerzita.

Krček, J. (2008). *Špalíček lidových písní*. Albatros.

Kubecová, M. (2017). Pěvecké činnosti. In M. Kubecová, M. Pehelová, M. Slavíková, V. Růžičková, & H. Váňová (Eds.), *Rozvíjíme hudební dovednosti dětí* (s. 63–84). Dr. Josef Raabe s.r.o.

Kučerová, J. (2000). K problematice lidové písně a hudby ve školním vyučování. In J. Krist (Ed.), *Folklor pro děti a děti pro folklor* (s. 154–159). Ústav lidové kultury ve Strážnici.

Kulhánková, E. (2010). *Hudebně pohybová výchova: metodická příručka pro hudební výchovu ve škole* (3. vyd.). Portál.

Kuminková, E. (2021). *Tradice – proměny – identita. Lidový oděv a tanec na Valašsku jako zdroj inspirace*. Masarykova univerzita.

Langhammerová, J., & Langhammer, J. (2021). *Fenomény lidových tradic: kroje – obřady – masky*. Grada Publishing.

Langhammerová, J. (2017). *České tradice v proměnách času: kroje – zvyky – umění*. NLN, s. r. o.

Lina, L. (2014). Research on folk culture of Southern Shaanxi and kindergarten-based course construction. *International Conference on Economic Management and Social Science*. 170–174. <https://www.atlantis-press.com/proceedings/emss-14/14522>

- Lišková, M. (2006). *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o.
- Machalíková, P., & Winter, T. (2017). *Umění a tradice*. Artefaktum.
- Maňáková, M. (2023). Výchova folklorem a pro folklor. Učitel v transmisi lidové kultury ve škole a folklorním souboru na příkladu regionu Hornácko. *Národopisný věstník XL*, 82(1), 5–28. <https://narodopisnyvestnik.cz/cz/archives/82-1>
- Motlová, M. (2016). *Průvodce lidovou kulturou*. Euromedia Group.
- MŠMT (2023). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Národní ústav pro vzdělávání. https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2023/07/RVP_ZV_2023_cista_verze.pdf
- Negrila, E. (2023). Traditions and the role of communication in the moral and aesthetic development of the child. *Bulletin Transilvania University of Brasov*. 16(1), 43–52. https://webbut.unitbv.ro/index.php/Series_VIII/article/view/6478/4990
- Pastorová, M. (2019). *Umění a kultura hudební výchovy*. Národní ústav pro vzdělávání. https://www.npi.cz/images/podkladov%C3%A11_studie/hudebni_vychova.pdf
- Pehelová, M. (2017). Hudební činnosti v předškolním vzdělávání. In M. Kubecová, M. Pehelová, M. Slavíková, V. Růžicková, & H. Váňová (Eds.), *Rozvíjíme hudební dovednosti dětí* (s. 39–62). Dr. Josef Raabe s.r.o.
- Pecháček, S. (2010). *Lidová píseň a sborová tvorba*. Karolinum.
- Podroužek, L. (2002). *Integrovaná výuka na základní škole v teorii i praxi*. Fraus.
- Polášková, J. (2007). Regionální kultura ve školních programech. In V. Ondrušová, & L. Uhlíková (Eds.), *Tradiční lidová kultura a výchova. Na pomoc dětským folklorním souborům a muzikám (2)* (s. 6–10). Národní ústav lidové kultury.
- Rakoušová, A. (2008). *Integrace obsahu vyučování v primární škole. Integrované slovní úlohy napříč předměty*. Grada Publishing.
- Růžicková, V. (2017). Dětské hudební nástroje. In M. Kubecová, M. Pehelová, M. Slavíková, V. Růžicková, & H. Váňová (Eds.), *Rozvíjíme hudební dovednosti dětí* (s. 107–140). Dr. Josef Raabe s.r.o.
- Sedlák, F., & Váňová, H. (2013). *Hudební psychologie pro učitele*. Karolinum.

Schauerová, A., & Maňáková, M. (2015). *Regionální folklor do škol*. Národní ústav lidové kultury.

Schauerová, A. (2007). Děti a folklor. In K. Doležalová (Ed.), *Dítě a umění. Význam vybraných uměleckých aktivit pro utváření osobnosti dítěte ve věku povinné školní docházky* (s. 67–78). NIPOS. <https://docplayer.cz/1099708-Dite-a-umeni-vyznam-vybranych-umeleckych-aktivit-pro-utvareni-osobnosti-ditete-vysledky-aplikovaneho-vyzkumu-ve-veku-povinne-skolni-dochazky.html>

Schauerová, A. (2007). Odkaz tradic lidové kultury výchově. In V. Ondrušová, & L. Uhlíková (Eds.), *Tradiční lidová kultura a výchova. Na pomoc dětským folklorním souborům a muzikám (2)* (s. 6–10). Národní ústav lidové kultury.

Skalková, J. (2007). *Obecná didaktika (2. vyd.)*. Grada Publishing.

Skarbalius, E. (2014). Education of national identity in primary forms: activity implemented by teachers. *Pedagogy* 113(1), 240–249.

<https://pdfs.semanticscholar.org/f9f2/4ce0d133ffe4c2109426e3c55b52497bd520.pdf>

Susu, P. (2018). On the Educational Potential of Folk Dance. *Review of Artistic Education*, 15(1), 127–150. <https://rae.arts.ro/Review-of-Artistic-Education-Number-15-Year-2018-15c.html>

Sutton-Smith, B., Mechling, J., Johnson, T., & McMahon, F. (1999). *Children's folklore: a source book*. Utah State University Press.

https://www.academia.edu/64982275/Childrens_Folklore

Šimanovský, Z. & Tichá, A. (2016). *Lidové písničky a hry s nimi (5. vyd.)*. Portál.

Šottnerová, D. (2009). *Lidové tradice*. Rubico.

Šrámková, K. (2012). Didaktika hudební výchovy v současném systému vzdělávání. *Teoretické reflexe hudební výchovy*, 8(1), 1–6. Masarykova univerzita.

https://www.ped.muni.cz/wmus/studium/doktor/teoreticke_reflexe_hv_8_1/sramkova.pdf

Tichá, A. (2005). *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let (2. vyd.)*. Portál.

Váňová, H., & Skopal, J. (2017). *Metodologie a logika výzkumu v hudební pedagogice*. Karolinum.

Večerková, E. (2015). *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Vyšehrad.

Vejvoda, Z. (2007). Od říkadla k písničce. Tradiční lidová kultura v praxi školní a mimoškolní hudební výchovy. In V. Ondrušová, & L. Uhlíková (Eds.), *Tradiční lidová kultura a výchova. Na pomoc dětským folklorním souborům a muzikám (2)* (s. 6–10). Národní ústav lidové kultury.

Vrkočová, L. (2005). *Slovníček základních hudebních pojmů*. Vlastním nákladem.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

HV Hudební výchova

RVP ZV Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

VO Výzkumná otázka

ZŠ Základní škola

ZUŠ Základní umělecká škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Rozdělení hudebních dovedností.....	13
--	-----------

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulky

Tabulka 1 – <i>Rozdělení hudebních činností</i>	14
Tabulka 2 – <i>Pohlaví</i>	42
Tabulka 3 – <i>Délka praxe</i>	44
Tabulka 4 – <i>Okres</i>	45
Tabulka 5 – <i>Hudební vzdělání</i>	46
Tabulka 6 – <i>Hudební nástroj</i>	47
Tabulka 7 – <i>Zkušenost s aktivní folklorní činností</i>	48
Tabulka 8 – <i>Způsob zařazení lidové písně</i>	51
Tabulka 9 – <i>Způsob práce s lidovou písní</i>	52
Tabulka 10 – <i>Způsob rozboru lidových písní</i>	53
Tabulka 11 – <i>Hudební doprovod při zpěvu</i>	54
Tabulka 12 – <i>Lidové hudební nástroje ve výuce</i>	55
Tabulka 13 – <i>Způsob hudebně pohybových činností</i>	56
Tabulka 14 – <i>Lidové tance a jejich zařazení ve výuce</i>	57
Tabulka 15 – <i>Způsoby zaměření na folklor</i>	58
Tabulka 16 – <i>Mezipředmětové vazby s tématem folkloru</i>	59
Tabulka 17 – <i>Integrace folkloru podle polohy</i>	62
Tabulka 18 – <i>Integrace folkloru podle kraje</i>	63
Tabulka 19 – <i>Integrace folkloru podle obce nebo města</i>	63
Tabulka 20 – <i>Učitelova zkušenost s aktivní folklorní činností a její vliv</i>	64

Grafy

Graf 1 – <i>Věk</i>	43
Graf 2 – <i>Kraj</i>	44
Graf 3 – <i>Poloha ZŠ</i>	46
Graf 4 – <i>Účast na folklorních akcích</i>	49
Graf 5 – <i>Zařazení lidové písně v HV</i>	50
Graf 6 – <i>Frekvence poslechu lidové hudby</i>	51
Graf 7 – <i>Frekvence zpěvu lidových písní</i>	53
Graf 8 – <i>Frekvence hraní lidových písní</i>	54
Graf 9 – <i>Frekvence hudebně pohybových činností</i>	56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Ukázka dotazníku

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA DOTAZNÍKU

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro mou diplomovou práci na téma „Integrované pojetí folkloru v hudební výchově na 1. stupni základní školy“.

Odpovědi budu považovat za anonymní a využiji je výhradně pro zpracování mé diplomové práce.

Za Vaši ochotu a spolupráci Vám velmi děkuji.

Andrea Juřenová

Studentka 5. ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Jelikož je na téma folklor zaměřený celý dotazník, zde pro doplnění stručná definice:

Podle Národopisné encyklopedie Čech, Moravy a Slezska (2007, s. 219) je folklor osobitě, formálně a obsahově vyhraněné projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické kultury, závislé na tradování a těsném spojení se způsobem života, zvyklostmi a myšlením venkovského zemědělského obyvatelstva i městského lidu. Folklorní projevy plní v lidovém společenství řadu funkcí a stávají se jeho integrální součástí. Pojem folklor se skládá ze slov folk (lid) a lore (věda, vědomosti) a byla jím původně označována širší oblast starožitností tj. např. mravy, obyčeje, obřady, pověry, balady a přísloví dávných dob.

1) Vaše pohlaví:

- Žena
- Muž

2) Váš věk:

- Do 30 let
- 31 – 40 let
- 41 – 50 let
- 51 – 60 let
- Více než 60 let

3) Jaká je délka Vaší pedagogické praxe v základní škole?

- 0 – 1 rok
- 2 – 5 let
- 6 – 10 let
- 11 – 15 let
- 16 – 20 let
- Více než 20 let

4) Kraj, ve kterém se Vaše ZŠ nachází: _____

5) Okres, ve kterém se Vaše ZŠ nachází: _____

6) Kde se Vaše ZŠ nachází?

- Ve městě
- V obci

7) Jaké je Vaše hudební vzdělání?

Vyberte 1 nebo více odpovědí

- Nehraji na žádný hudební nástroj.
- Jsem samouk.
- Jsem absolvent ZUŠ 1. cyklus.
- Jsem absolvent ZUŠ 2. cyklus.
- Hra na hudební nástroj v rámci pedagogického studia na střední škole.
- Hra na hudební nástroj v rámci pedagogického studia na vysoké škole.
- Jsem absolvent konzervatoře.
- Workshopy, kurzy, letní školy.
- Jiné:

8) Na jaký hudební nástroj hrajete?

Vyberte 1 nebo více odpovědí

- Na žádný hudební nástroj nehraji
- Klavír
- Kytara
- Housle
- Sopránová zobcová flétna
- Jiné:

9) Jaká je Vaše zkušenost s aktivní folklorní činností?

Vyberte 1 nebo více odpovědí

- Tančím ve folklorním souboru v současné době.
- Tančil/a jsem ve folklorním souboru.
- Vedu folklorní soubor.
- Vedla jsem folklorní soubor.
- Vedu dětský folklorní soubor.
- Vedla jsem dětský folklorní soubor.
- Zpívám ve folklorním souboru.
- Zpívala jsem ve folklorním souboru.
- Vedu pěvecký sbor.
- Vedla jsem pěvecký sbor.
- Nemám žádnou zkušenost s aktivní folklorní činností.
- Jiné:

10) Účastníte se folklorních akcí?

- Na žádné folklorní akci jsem nikdy nebyl/nebyla.
- Účastním se pravidelně folklorních akcí.
- Účastnila jsem se folklorních akcí v minulosti, dnes už ne.
- Nepravidelně navštěvuji folklorní akce.

11) Jak často zařazujete lidovou píseň ve vašich hodinách hudební výchovy?

- Každou hodinu HV.
- Přibližně každou druhou hodinu HV.
- Přibližně jeden krát do měsíce.
- Méně než jeden krát do měsíce.
- Nezařazuji lidové písně v hodinách HV.

12) Jakým způsobem zařazujete lidovou píseň ve vašich hodinách hudební výchovy?

Vyberte 1 nebo více odpovědí

- V rámci poslechové činnosti.
- V rámci pěvecké činnosti zpíváme s žáky lidové písně.
- V rámci instrumentální činnosti doprovázíme lidovou píseň na hudební nástroje.
- V rámci hudebně pohybové činnosti tančíme lidové tance.
- Jako intonační pomůcku.

13) Jak často využíváte lidovou píseň v rámci poslechových činností?

- Každou hodinu HV.
- Přibližně každou druhou hodinu HV.
- Přibližně jeden krát do měsíce.
- Méně než jeden krát za měsíc.
- Nezařazuji lidové písně v rámci poslechové činnosti.

14) Jakým způsobem pracujete s lidovou písní s žáky v rámci poslechových činností?

Vyberte 1 nebo více odpovědí

- Provádíme rozbor živě znějící lidové písně (hraji já sám/sama).
- Provádíme rozbor reprodukované ukázky lidových písní.
- Lidová píseň slouží jako inspirace pro tvorbu.
- Lidová píseň slouží pouze jako zvukový podkres v jiných předmětech.
- Lidová píseň slouží k relaxaci.
- Jiné:

15) Jakým způsobem provádíte rozbor lidových písní v rámci poslechové činnosti?*Vyberte 1 nebo více odpovědí*

- Provádíme rozbor textu lidových písní.
- Zabýváme se hudebními nástroji, které zazněly v ukázce.
- Zaměřujeme se na pocity při poslechu skladby.
- Hovoříme o motivech lidových písní.
- Neprovádíme s žáky rozbor lidových písní.

16) Jak často zpíváte s žáky lidové písně v rámci pěveckých činností?

- Každou hodinu HV.
- Přibližně každou druhou hodinu HV.
- Přibližně jeden krát do měsíce.
- Méně než jeden krát za měsíc.
- Nezařazují lidové písně v rámci pěvecké činnosti.

17) S jakým hudebním doprovodem zpíváte s žáky lidové písně v hodinách HV?*Vyberte 1 nebo více odpovědí*

- S mým instrumentálním doprovodem.
- S hudební nahrávkou.
- S hudebním doprovodem žáků.
- Bez hudebního doprovodu.
- Nezpíváme s žáky lidové písně.

18) Jak často hrajete s žáky lidové písně v rámci instrumentálních činností?

- Každou hodinu HV.
- Přibližně každou druhou hodinu HV.
- Přibližně jeden krát do měsíce
- Méně než jeden krát za měsíc.
- Nehrajeme s žáky lidové písně.

19) Jaké tradiční lidové hudební nástroje krom těch nejčastěji využívaných (klavír, kytara, flétna) používáte k doprovodu lidových písní v rámci instrumentálních činností?

Vyberte 1 nebo více odpovědí

- Housle
- Cimbál
- Vozembouch
- Fanfrnoch
- Řehtačky
- Klapačky
- Chřestidla
- Frkačky
- Na žádný lidový nástroj s žáky v HV nehraji.
- Jiné:

20) Jak často ztvárňujete pohybem folklorní melodii v rámci hudebně pohybových činností?

- Každou hodinu HV.
- Přibližně každou druhou hodinu HV.
- Přibližně jeden krát do měsíce.
- Méně než jeden krát za měsíc.
- Neztvárníme s žáky pohybem folklorní melodii.

21) Jakým způsobem v rámci hudebně pohybových činností se zaměřujete na folklor?

Vyberte 1 nebo více odpovědí

- Učím žáky lidové tance.
- Pohybová improvizace žáků na základě lidových písní.
- Vlastní zpracování variace na lidové tance žáky.
- Hra na tělo (tleskání, dupání atd.).
- Žáci předvádějí text lidové písně pohybem.
- Dramatizace lidové písně.
- Jiné:

22) Pokud jste u předchozí otázky zvolil/a mimo jiné první možnost, tak jaké lidové tance do výuky zařazujete?*Vyberte 1 nebo více odpovědí*

- Polka
- Mazurka
- Valčík
- Čardáš
- Podšable
- Verbuňk
- Kalamajka
- Jiné:

23) Jakým způsobem kromě klasické výuky se zaměřujete s žáky na folklor?*Vyberte 1 nebo více odpovědí*

- Projektové vyučování.
- Exkurze.
- Výchovný koncert.
- Muzeum lidového umění.
- Prohlídka skanzenu.
- Návštěva jarmarku.
- Návštěva trhů.
- Účast žáků na regionálních oslavách, výročích a slavnostech.
- Jiné:

24) Jakým způsobem reflektujete mezipředmětové vazby s tématem folkloru?*Vyberte 1 nebo více odpovědí*

- Český jazyk (např. říkanky, pořekadla, pranostiky, rčení, texty folklorních písní).
- Matematika (např. rozpočítávadla).
- Prvouka, Přírodověda, Vlastivěda (např. svátky našeho regionu, události regionu).
- Výtvarná výchova (např. malování slováckých ornamentů a lidových krojů).
- Tělesná výchova (např. lidové tance).
- Pracovní činnosti (např. výroba hudebních lidových nástrojů, výroba starodávných řemeslných výrobků, výrobky z proutí, slámy, kukuřičného šustí, textilie a dřeva).
- Dramatická výchova (např. lidové divadlo, dětské hry, obyčejové výstupy, hry obchůzkové, hry sousedské a loutkové hry)
- Do žádných jiných předmětů folklor neintegruji.
- Jiné:

Místo pro Vaše komentáře (např. ke konkrétním položkám dotazníku), zkušenosti s folklorem ve výuce, nápady, příklady dobré praxe folkloru ve výuce, aj:

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku a přeji Vám mnoho úspěchů ve Vaší práci.
S pozdravem a přáním hezkého dne
Andrea Juřenová

